

Zbornik za zgodovinsko
pedagogiko

1. letnik
1998

Prilozi

Zamisaol¹⁾ za organizovanje i održavanje okruglog stola »Ratno vazduhoplovstvo u strategijskoj koncepciji NOR«

U cilju obeležavanja 40. godišnjice putem formiranja i dejstva Grupe vazduhoplovnih divizija NOVJ, putem razgovora sa učesnicima u tim događajima rasvetliti i prikupiti podatke o manje poznatim događajima u formiranju i dejstvu Grupe vazduhoplovnih divizija, što bi doprinelo potpunijem sagledavanju istorije našeg vazduhoplovstva u NOR-u, a time i negovanju ratnih tradicija naših vazduhoplovnih jedinica.

Sagledati opštevojnu i političku situaciju na ratištu, odnosno vojištu na kome su deystvovalе vazduhoplovne divizije i njihov doprinos u konačnom slamanju neprijatelja i oslobođenju naše zemlje od okupatora i domaćih izdajnika.

Proučiti uslove i rezultate političko-partijskog rada u jedinicama i saradnju sa narodom, naročito odanost, revolucionarnost i patriotizam naših boraca.

Putem razgovora i pisanog materijala – sećanja, obraditi pojedine događaje, situacije, uslove u kojima se radilo, učilo i deystvovalo. Karakteristične primere samoinicijative, snalažljivosti, entuzijazma i hrabrosti. Evociranje sećanja na pojedine likove koji su služili primerom ostalim, što bi doprinelo negovanju revolucionarnih tradicija i daljem jačanju uverenja da za naše starešine nema bezizlaznih situacija.

Potpunije rasvetliti uslove, probleme, teškoće i napore ljudstva za vazduhoplovnotehničko, tehničko i pozadinsko obezbeđenje letenja i za omogućavanje aerodromskog manevra avijacije.

PITANJA ZA RASPRAVU

Raspravu učesnika okruglog stola treba posebno usmeriti na:

– opštevojno-političku situaciju i uslove u kojima je formirana Grupa vazduhoplovnih divizija, vojno-političku situaciju na jugoslovenskom vojištu, zadatke NOV (JA) i Grupe vazduhoplovnih divizija, kao i na osnovne karakteristike izvršavanja zadataka u pripremi i izvođenju operacija;

– političko-partijski rad u pripremi i izvođenju borbenih dejstava; moralno-politička i patriotska svest ljudstva i doprinos borbenog morala izvršavanju zadataka; primeri ispoljavanja i manifestovanja političko-partijske svesti kod boraca;

– iskustva iz rukovođenja i komandovanja, kao i opšta iskustva iz rada Štaba vazduhoplovstva i Komande Grupe vazduhoplovnih divizija i ko-

¹⁾ Poziv učesnicima okruglog stola »Vazduhoplovstvo u strategiji NOR-a«

mandi divizija; ostvarivanje sadejstva sa jedinicama NOV (JA) i komandama vazduhoplovnih jedinica Crvene armije;

– pripreme i izvršavanje borbenih zadataka u jedinicama taktičkih nivoa; primeri taktičkih postupaka u borbi, snalažljivosti, odvažnosti, hrabrosti, samoinicijative, entuzijazma i konkretni postupci koji su bili plod stvaralačkog sagledavanja uslova i mogućnosti za konkretna b/d avijacijskih jedinica;

– osposobljavanje vazduhoplovnotehničkog sastava za opsluživanje aviona za borbene zadatke; problemi i teškoće u obezbeđenju rezervnim delovima i ubojnim sredstvima, kao primeri snalažljivosti i napora ljudi da se zadaci što bolje izvrše;

– rad pozadinskih organa na obezbeđenju letaćkih jedinica materijalno-tehničkim sredstvima; problemi i teškoće koje su pratile to snabdevanje i način rešavanja; primeri samoinicijative, snalažljivosti i saradnje sa narodom;

– obezbeđivanje aerodromskog manevra letaćkim jedinicama, teškoće i problemi koji su pratili to obezbeđenje i način razrešavanja složenih situacija; i

– ostala pitanja za koja učesnici okruglog stola smatraju da bi mogli da doprinesu boljem rasvetljavanju istorijskih događaja, kao i nadogradnja već utvrđenih činjenica, što predstavlja riznicu iskustava vođenja i izvršavanja borbenih dejstava u teškim ratnim uslovima.

Učesnici rasprave

Na okrugli sto pozvati: ranije komandante i komesare RV i PVO, generale RV i PVO, sadejstvjujuće starešine 1, 2, 3. i 4. armije JA, pripadnike 111, 112. i 113. vazduhoplovnog lovačkog puka, 421, 422. i 423. vazduhoplovnog jurišnog puka, komande 11. vazduhoplovne lovačke divizije, 42. vazduhoplovne jurišne divizije, Grupe vazduhoplovnih divizija, 9. oblasne vazduhoplovne baze, Štaba vazduhoplovstva NOVJ, vojno-naučne teoretičare, istoričare i predstavnike jedinica koje neguju tradicije vazduhoplovnih jedinica formiranih u NOR-u.

Skup će otvoriti predsednik organizacijskog odbora, a učesnike pozdraviti komandant RV i PVO. Skupom bi rukovodio komandant Grupe vazduhoplovnih divizija general-pukovnik Božo Lazarević.

Uvodno izlaganje dati u pismenom obliku, a ostali učesnici mogu svoja saopštenja izložiti u pismenoj formi ili usmeno. Sva izlaganja će se snimati tehnikom Doma JNA. Diskusije – saopštenja izlagati u trajanju do 10 minuta. Pisana saopštenja mogu biti duža, ali u vidu priloga.

Sve napisano i izrečeno na ovom skupu štampaće se u posebnoj publikaciji i čuvaće se u Muzeju vazduhoplovstva, kao istorijska građa i koristiti u razvijanju i izgradnji mladih starešina u osposobljavanju za vođenje i izvršavanje borbenih dejstava u ONOR-u.

Materijali po izboru redakcije biće publikovani i putem sredstava javnog informisanja (»Kрила armije«, »Narodna armija«, »Glasnik RV i PVO« i drugih listova, kao i RTV sredstava). Sredstvima KRV i PVO i »Zastava filma« snimiti filmski materijal koji čuvati u Muzeju RV i PVO.

Konsultacije sa svim učesnicima okruglog stola organizacioni odbor održavaće svake radne subote u mesecu: 5. 01, 2. 02. i 9. 03. 1985. godine u 10.00 čas. u Domu JNA Zemun, u prostoriji br. 37, tel. 218-922.

Pojedinačne konsultacije učesnici okruglog stola mogu vršiti svakog radnog dana u Muzeju vazduhoplovstva u Zemunu, ul. Viktora Bubnja br. 5, tel. 219-032, lokal 25-36 i 26-41. Sa ovih telefona mogu se dobiti i sva ostala obaveštenja o okruglom stolu.

Molimo sve pozvane da nas obaveste do 20. januara o prihvatanju ili neprihvatanju prisustvovanja okruglom stolu. To učinite povratkom prethodne prijave za diskusiju, na koju je potrebno samo nalepiti poštansku marku i poštom poslati na već upisanu adresu.

Kotizacija za učešće u razgovoru okruglog stola se ne plaća. Putne troškove za pozvane učesnike rasprave okruglog stola snosi Komanda RV i PVO, a za učesnike jedinica i ustanova, snosi jedinica-ustanova za svoje predstavnike.

Razgovor o datoj temi održaće se 21. marta 1985. u Domu JNA Zemun, Štrosmajerova br. 3.

PROGRAM RADA

09.00-09.10 čas.	Pozdravna reč komandanta RV i PVO
09.10-10.00 čas.	Uvodno izlaganje komandanta Grupe vazduhoplovnih divizija general-pukovnika avijacije-pilota, narodnog heroja Bože Lazarevića
do 10.00-10.30 čas.	Saopštenja i rasprava o pitanjima
10.30-11.30 čas.	Odmor
11.00-12.30 čas.	Saopštenja i rasprava o pitanjima
12.30-13.00 čas.	Odmor
13.00-14.00 čas.	Saopštenje i rasprava o pitanjima Predsedavajući - predsednik organizacionog odbora se zahvaljuje učesnicima u raspravi i zaključuje raspravu
14.00	Završetak rada rasprave
14.00-15.00 čas.	Zajednički ručak za učesnike rasprave
15.00 čas.	Povratak kućama

25. decembar 1984.

PREDSEDNIK ORGANIZACIONOG
ODBORA
p u k o v n i k
Stevan Drakulić s.r.

Spisak učesnika okruglog stola

Aćimović Milan
Ajdić Gustav
Alagić Slobodan
Alfons Peko
Anđelković Mateja
Anđelković Živojin
Andonovski Ilija
Andrić Sava
Antić Vicko
Arandelović Božidar

Bajčetić Miloš
Bakić Milivoje
Blagojev Živko
Božić Mirko
Bracilović Miodrag
Budimir Dušan
Burić Mirko

Colić dr Mladenko
Crnobrnja Miloš

Ćemalović Enver
Čurgus Ljubiša
Čurina Miroslav

Dekleva Alojz
Dimitrijević Milorad
Dogdibegović Osman
Drakulić Danilo
Drakulić Stevan
Dujčić Ivo

Đapa Nikola
Đerić Predrag

Faganel Jordan
Fućak Danko
Frid Zlatko

Gabrovšek Nestor
Gajović Branko
Gajić Pavle
Garić Milutin
Gavrilović Živorad
Gračanin Petar
Gođevac Života

Hočevar Ivan
Hodžić Hamdija
Hršak Alojz

Ilić Bratislav
Ilić Dragoslav
Ilić Milosav
Isaić mr Vladimir
Isaković Biserka
Ivanišević Đuro
Janić Čedomir
Jerinkić Dragoljub
Joksimović Sekula
Jovičić Nadežda
Jugin Milivoj
Jurjević Zvonko

Kljajić Cviko
Kolar dr Zdravko
Kostić Predrag
Kostić dr Uroš
Koščak Boris
Kratohvil Franja
Kulenović Ismet
Kuzmanović Bogdan
Kučinić Mile

Lazarević Božo
Lazarević Dragomir
Lekić Nikola
Letica Stevo

Lipovšćak Miljenko
Lolić Franjo
Lončar Zdravko

Majstorović Veljko
Malohodžić Hivzo
Matović Radoljub
Marinković Miloš
Marković Radivoje
Maravić Nikola
Milanović Đorđe
Mikić Vojislav
Mileusnić Mirko
Milenković Steva
Milianić dr Gojko
Milin Boško
Mišić Miodrag

Nikezić Ilija
Nikić Momčilo
Nikolić Branko
Nikolić Jovan
Nikolić Mihajlo
Nikšić Ratko
Ninić Georgije

Okanović Husein

Pantić Jefto
Pavković Života
Pavlović Milivoje
Pecotić Bogdan
Pejčić dr Predrag
Pejčinović Đorđe
Petkov Borivoje
Popov Luka
Popović Slobodan
Popović Borivoje
Prebeg Tugomir

Radević Petar
Rakočević Drago
Radulović Milivoje
Radulović Vaso
Roglić Stevan

Savićević Lazar
Srećković Milivoje
Srećković Radovan
Stanković Bora
Stefanović Aleksandar
Stefanovski Metodije
Stevanović Božidar
Stojić Jovan
Stojanović Ilija
Stošić Dragoljub
Subotić dr Vojislav
Subotić Vukašin
Suša Rade

Šebrek Vinko
Šeremet Meho
Škerlj Mirjana
Šutalo Ante

Tanović Ivan
Tarbuk Nikola
Trgo Fabijan
Tus Anton

Ulepić Zdenko

Vajdić Čedomir
Veličković Ljubiša

Zdjelar Petar
Zrilić Milan
Zvicer Đorđe
Zupančić Viktor

Radno predsedništvo okruglog stola, 21. mart 1985, Dom JNA, Zemun

General-pukovnik, Slobodan Alagić, komandant RV i PVO otvara skup

Pogled na svečanu salu Doma JNA za vreme rada

General-pukovnik Božo Lazarević, podnosi uvodno izlaganje

General-pukovnik Zdenko Ulepič podnosi uvodno izlaganje.

Okruglom stolu su prisustvovali i starešine jedinica RV i PVO

Grupa komandanata i starešina jedinica koje nastavljaju tradicije ratnih vazduhoplovnih pukova ispred ratnih zastava.

Pred početak rada, sleva: Ivo Dujčić, Mirko Burić i Georgije Ninčić

U prvom redu, sleva: Mirko Božić, Dragomir Lazarević, Stevan Garić i Milan Zrilić

Miodrag Bracilović, Mihajlo Nikolić i Pero Zdjelar

*Pripadnici 421. puka, zdesna: Gustav Ajdić, Živojin Anđelković, Milan Aćimović,
ing. Bogdan Kuzmanović*

Luka Popov i Zlatko Frid

U prvom planu, pukovnik Đura Ivanišević

*Učesnici okruglog stola, sleva: Milosav Ilić, Sieva Dimitrijević, Dragoljub Stošić
i Spasen Zarevski*

Hronologija događaja iz stvaranja i razvoja Vazduhoplovstva NOVJ (JA) od 1942. do 1945.¹⁾

Mirjana Škerlj, prof.²⁾

1942. GODINA

Krajem 1941. Mesni komitet KPJ za Banja Luku raspolagao je podacima da su neki pripadnici vazduhoplovstva NDH izrazili simpatizeri NOP-a i da su spremni za saradnju. Na banjalučkom aerodromu radilo je nekoliko grupa koje su okupljale aktiviste i simpatizere NOP-a. Među njima posebno su se isticali pilot Franjo Kluz i mehaničar Milutin Jazbec, dok je u jednoj grupi u gradu radio rezervni pilot i član KPJ Rudi Čajavec. Sve te grupe bile su povezane sa Mesnim komitetom KPJ u Banja Luci.

Aprila:

– Bivši podoficir domobranskog vazduhoplovstva, avio-mehaničar strelac Ivica Mitrečić, koji je februara 1942. godine, stupio u partizanske jedinice, dobio je zadatak da, sa Drugim bataljonom II krajiškog partizanskog odreda i meštanima, uredi pomoćno letelište kod Sela Međuvođa za prihvatanje aviona.

16. maja:

– Delovi 2. i 1. krajiškog odreda i banijske proleterske čete, pod rukovodstvom Operativnog štaba narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske (NOP i DV) za Bosansku krajinu, oslobodili su Prijedor. Zbog toga su u Banja Luci pooštrene policijske mere i progoni, te je Mesni komitet KPJ odlučio da povuče jedan broj aktivista na slobodnu teritoriju. Kako se u blizini Prijedora nalazilo staro pomoćno letelište Urije, stvoreni su povoljni uslovi za realizaciju preleta aviona na slobodnu teritoriju.

21. maja:

– Sa banjalučkog aerodroma prebegla su dva pilota i jedan mehaničar na slobodnu teritoriju i priključili se narodnooslobodilačkom pokretu. Pilot vazduhoplovstva NDH – Franjo Kluz, avionom »potez-XXV« punim oružja, sleteo je na pripremljeni partizanski aerodrom Urije kod Prijedora. Istoga dana, nešto kasnije, na isti aerodrom avionom »brege-XIX«, sleteo je i rezervni

¹⁾ Prilog knjizi »Vazduhoplovstvo u strategiji NOR«

²⁾ Kustos Muzeja RV i PVO

pilot – Rudi Čajavec sa mehaničarem Milutinom–Mišom Jazbecom.

Ovim preletom otpočelo je dejstvo partizanske avijacije, što ujedno označava i početak stvaranja našeg novog jugoslovenskog vazduhoplovstva.³⁾

4. juna: – Partizanski piloti, Franjo Kluz i Rudi Čajavec, izvršili su prve ratne zadatke, i to:
Rudi Čajavec i mehaničar Miša Jazbec, avionom »breg–XIX«, bombardovali su aerodrom kod Banja Luke i bacali letke nad gradom. Ranjen od protivavionske vatre, Čajavec je morao prinudno da sleti kod sela Kadinjana. Da ne bi živ pao neprijatelju u ruke, izvršio je samoubistvo, a mehaničar Jazbec je zarobljen, odveden u ustaški zatvor i posle mučenja streljan.
Franjo Kluz i mehaničar–strelac Ivica Mitrečić, avionom »potez–XXV« bombardovali su mesto Orahovo i ustašku kolonu koja se kretala u pravcu Međeđe.
7. juna: – Franjo Kluz i Ivica Mitrečić poleteli su iz baze u Međuvođu na svoj drugi ratni zadatak. Nad Bosanskom i Hrvatskom Dubicom bacali su letke sa obaveštenjima o ciljevima i uspesima borbe protiv fašističkih okupatora. Nad Bosanskim Novim i Dvorom bacili su tri bombe na neprijateljeva uporišta, a posle bombardovanja bacali letke.
14. juna: – Prilikom preleta u novu bazu kod Lušci Palanke, blizu Sanskog Mosta, Franjo Kluz i Ivica Mitrečić bacali su letke, a bombama i mitraljeskom vatrom napali neprijateljeve kolone koje su nadirale prema Kozari.
6. jula: – Neprijatelj je posle dužeg traganja na privremenom letelištu u Jelašinovačkom polju kod sela Lušci Palanka, uspeo da pronađe i uništi avion Franje Kluza – »potez–XXV«. Jedinice 1. krajiškog odreda i 1. krajiške udarne brigade pripremale su, 5. jula, noćni napad na Bosanski Novi. Bilo je predviđeno da u tom napadu učestvuje i »potez–XXV«, pa je Kluz preduzeo sve mere da obezbedi letilište za noćnu akciju. U međuvremenu, naređenje je promenjeno tako da je avion trebalo da poleti 6. jula u 10,00 časova. U 9,30 časova, kada je sve bilo spremno za let, iznenada se pojavio jedan nemački lovac, koji je izvršio nekoliko napada bombama i mitraljeskom vatrom na maskirani avion i uništio ga.

³⁾ Prelet prvih partizanskih pilota na slobodnu teritoriju izvršen je 23. maja. Predlog da Dan Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva (kasnije RV i PVO) bude 21. maj pripremljen je u oktobru 1947. kada se još nije raspolagalo dokumentima niti postojala mogućnost da se datum proveri. Greška nastala u datumu ne menja suštinu i značaj događaja

1943. GODINA

6. januara: – Pri Vrhovnom štabu NOV i POJ, u Bosanskoj krajini, organizovan je Odsek za vazduhoplovstvo. Odsek je prešao da funkcioniše početkom četvrte neprijateljske ofanzive.
9. septembra: – Formirana je Hidroplanska stanica 4. operativne zone, zapadno od Trogira, koja je dejstvovala od 10. septembra do 6. oktobra 1943. godine. Komandir stanice bio je pilot Ciril Vrabič. Posle kapitulacije, Italijani su ostavili jedan školski hidroavion tipa »flit« sa neispravnim motorom u Divuljama kod Splita. Po naredjenju Štaba 4. operativne zone, izvršena je opravka motora i hidroavion je prebačen u luku Seget kod Trogira. Upotrebljavao se za kurirske i izviđačke zadatke.
16. septembra: – Odlukom Vrhovnog komandanta, pri Vrhovnom štabu NOV i POJ formirano je Vazduhoplovno odeljenje, koje je, kao stručni organ, imalo zadatak da rešava sva pitanja koja se odnose na vazduhoplovstvo. Prvi načelnik vazduhoplovnog odeljenja bio je pukovnik Mile Pavičić, koji je kasnije određen za komandanta Prve vazduhoplovne baze.
- Septembra: – Poleteo je prvi partizanski avion u Sloveniji, kome je pored crvene petokrake bio ucrtan i simbol Triglava. Posle kapitulacije Italije, septembra 1943. od većeg broja zaplenjenih aviona u Gorici, jedan školski dvosed tipa »sajman« korišćen je za vezu i izviđanje za potrebe Operativnog štaba primorske zone. Krajem septembra 1943. godine, usled neprijateljske ofanzive bilo je onemogućeno dejstvo ovim avionom, te je bio uvučen u šumu kod Otlica i maskiran, ali Nemci su ga pronašli i zapalili.
- Septembra: – Pri oslobođenju Rijeke, na Grobničkom polju, pored velike količine materijala i opreme, zaplenjena su dva aviona »roda« i »kaproni«, oba neispravna. Po naredjenju Glavnog Štaba NOV i PO Hrvatske, odlučeno je da se pristupi opravci aviona. Vrlo brzo avioni su osposobljeni, međutim, prilikom probnog leta »kaproni« je pretrpeo udes i bio razbijen u toj meri da je svaka opravka bila uzaludna. Avion »roda« preleteo je 25. septembra na novi aerodrom kod Bunića, gde je od prikupljenog ljudstva formirana vazduhoplovna baza Glavnog štaba Hrvatske. Već početkom oktobra 1943. otpočelo je trenajžno letenje, a zatim i izvršavanje borbenih zadataka. Na ovom aerodromu baza je ostala samo mesec dana, jer je Glavni štab NOV i PO Hrvatske naredio pokret za Livno, u Prvu vazduhoplovnu bazu NOV i POJ.

14. oktobra: – Naredbom Vrhovnog komandanta NOV i POJ formirana je Prva vazduhoplovna baza NOVJ u Livnu, sa zadatakom da organizuje prihvata i obuku stručnog vazduhoplovnog kadra. Za komandanta baze određen je pukovnik Mile Pavičić, a za političkog komesara Sava Kerković.
- Oktobra: – Vrhovni štab NOV i POJ uputio je poziv svim bivšim jugoslovenskim avijatičarima u zemlji i inostranstvu da se jave radi organizacije nove avijacije NOV i POJ.
27. oktobra: – Vrhovni štab NOV i POJ naredio je Glavnom štabu NOV i PO za Hrvatsku da na oslobođenu teritoriju pozove sve domobranske avijatičare koji su izrazili spremnost da pređu na stranu NOR-a.
29. oktobra: – Iz vazduhoplovstva NDH avionom FL-3, prebegao je pukovnik France Pirc i spustio se na slobodnu teritoriju kod Bugojna. Po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, avion je prebačen u Livno i ušao u sastav Prve vazduhoplovne baze.
9. novembra: – Preko Radio-stanice »Slobodna Jugoslavija«, Vrhovni štab NOV i POJ uputio je poziv svim vazduhoplovcima u zemlji i inostranstvu da stupe u vazduhoplovstvo NOV i POJ.
13. novembra: – Iz vazduhoplovstva NDH prebegao je i sleteo na aerodrom Livno bombarder DO-17 sa posadom i priključio se Prvoj vazduhoplovnoj bazi. Posadu su sačinjavali: poručnik Džemil Bukovac – pilot; kapetan Krunoslav Kulušić i poručnik Viktor Tabaković – izviđači; kaplar Petar Ercigonja, kaplar Vinko Putarek i podnarednik Jure Grgić – mehaničari i mehaničar-strelac Džemil Kažinić.
27. novembra: – Prva vazduhoplovna baza dobila je zadatak da avionom DO-17 preveze delegaciju Vrhovnog štaba NOV i POJ sa aerodroma Glamoč u Brindizi (Italija). U trenutku kada je avion bio spreman za poletanje, iz pravca Banja Luke iznenada se pojavio nemački avion tipa »henšel« i u niskom letu napao avion DO-17 bombama i mitraljeskom vatrom. Tom prilikom poginuo je šef delegacije Ivo Lola Ribar, politički komesar Prve vazduhoplovne baze Sava Kerković, mehaničar-strelac Petar Ercigonja, zatim stražari Uršić i Kuzmić, kao i dva britanska oficira Robin Uederli i Donald Najf. Avion DO-17 potpuno je izgoreo.
6. decembra: – Nemci su neočekivano prodrli u Livno. Najveći deo Prve vazduhoplovne baze sa štabom nalazio se još u

gradu i njihovo povlačenje bilo je potpuno ugroženo. Tada je u borbi pri povlačenju iz grada prema Glamoču, baza izgubila iz svog sastava 23 druga.

1944. GODINA

6. januara: – Prva vazduhoplovna baza NOVJ odlazi iz zemlje u Italiju. Kako su uslovi rada na pripremama vazduhoplovnog kadra u zemlji bili veoma teški, Vrhovni štab doneo je odluku da se baza iz Livna prebaci na ostrvo Vis, a zatim u Italiju na dalje školovanje ljudstva. Posle mnogih dana napornog puta, baza se probila do mora kod Drvenika, a zatim malim brodovima stigla na Vis. Nakon odmora od dva dana, 5. januara 1944. godine, ljudstvo baze prebačeno je brodom »Bakar« u Italiju i smešteno u mesto Saveletri, u blizini Barija.
15. januara: – U mestu Saveletri formiran je Štab vazduhoplovnih škola sa pilotskom, izviđačkom i mehaničarskom školom, radi izvođenja vojnostručne nastave.
20. januara: – U Štabu vazduhoplovne škole, sačinjen je plan i program, određene su prostorije za učionice, izvršen izbor nastavnog osoblja i otpočela preobuka pilota.
31. januara: – Prva vazduhoplovna baza odlazi u mesto Karovinjo (kod Brindizija), gde je dobila bolje smeštajne i nastavne uslove.
23. februara: – U dve transportne jedrilice, koje su vukli avioni DC-3, na letelište u Medenom Polju, pokriveno snegom, spustila se sovjetska vojna misija, s general-lajtnantom Kornjejevim na čelu, koja će biti pri Vrhovnom štabu NOV i POJ.
12. marta: – U Drvaru je održan sastanak vrhovnog komandanta NOV i POJ, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, i šefa Savezničke vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ, generala Ficroja Maklena. Tom prilikom potpisan je »Protokol o obuci jugoslovenskih pilota i ostalog vazduhoplovnog osoblja i formiranju jugoslovenskih lovačkih i bombarderskih eskadrila od strane britanskog Kraljevskog vazduhoplovstva«.
- Sredinom marta: – Vrhovni štab NOV i POJ doneo je odluku da uputi grupu boraca-omladinaca na školovanje u vazduhoplovna učilišta SSSR-a. Naredio je glavnim štabovima da »za vazduhoplovni kurs u SSSR-u od najboljih boraca, sa odličnom fizičkom kondicijom i ne starijih od 22 godine, odaberu određen broj dobrovoljaca i upute ih Šta-

bu Petog korpusa«. Izvršen je izbor i grupa omladinaca upućena u Glamoč, odakle je trebalo da se avionima prebaci u SSSR. Kako saveznici nisu mogli da realizuju prebacivanje grupe avionima, Vrhovni štab je doneo odluku da se prikupljeno ljudstvo prebaci u Italiju, a zatim preko Bliskog istoka u SSSR.

29. marta:

– Potpisan je sporazum (kao dopuna ugovora od 12. marta 1944. godine) između predstavnika britanskog kraljevskog vazduhoplovstva (RAF) na Srednjem istoku – maršala Kit Perka i izaslanika VŠ NOV i POJ – pukovnika Franje Pirca o formiranju dve lovačke eskadrole od jugoslovenskog osoblja i britanskog vazduhoplovnog materijala.

Od 10. do 25. aprila:

– Izgrađen je aerodrom u Velikom Polju na ostrvu Visu zajedničkim snagama naših, britanskih i američkih vojnika i omladine Visa. Još novembra 1943. godine VŠ uputio je depešu operativnom štabu odbrane Vis, u kojoj je naredio da se ispita mogućnost izgradnje aerodroma na Visu. Krajem marta 1944. godine na Visu je boravila komisija koja je pregledala mesta pogodna za poletnu stazu. Za rekordno vreme u Velom Polju, na mestu na kome su ranije bili najbolji vinogradi, uređen je aerodrom – pista je načinjena od čeličnih rešetki i na takvom aerodromu, uređenom u savremenom smislu za protivvazдушnu i protivdesantnu odbranu, bazirala je naša i saveznička avijacija.

19. aprila:

– Naređenjem Vrhovnog štaba NOV i POJ uspostavljena je na Visu prva meteorološka stanica, koja je radila za potrebe mornarice NOVJ i britanskog vazduhoplovstva. U maju su formirane još tri meteorološke stanice, i to: pri Vrhovnom štabu i na aerodromima Glamočko i Medeno Polje. Sredinom septembra, formirane su meteorološke stanice u glavnim štabovima NOV i PO Slovenije, Hrvatske i Srbije, i u štabovima Drugog i Petog korpusa.

20. aprila:

– Prva vazduhoplovna baza, u punom sastavu, odlazi u Afriku na dalje školovanje. Prema sporazumu postignutom 12. marta 1944. godine, između vrhovnog štaba NOV i POJ i britanske vlade o školovanju jugoslovenskog vazduhoplovnog osoblja i formiranju jugoslovenskih eskadrila, Prva vazduhoplovna baza upućena je na aerodrom Benina kod Bengazija (Severna Afrika). Po dolasku, ljudstvo baze je raspoređeno u dve eskadrole, dok je preostali sastav formirao »školsku grupu«. Jedan deo ove grupe bio je upućen u škole RAF-a, a drugi se kasnije priključio omladinskom bataljonu i upućen u SSSR na školovanje.

22. aprila: – Na aerodromu Benina, od pripadnika Prve vazduhoplovne baze i grupe vazduhoplovaca BJV koji su se u Africi opredelili za NOP, formirana je 1. lovačka eskadrila NOVJ. Eskadrila je ušla u sastav RAF-a pod nazivom »N° 352 Yugoslav Squadron RAF« i bila naoružana sa 16 lovačkih aviona tipa »spitfajer V«. Komandni sastav eskadrile sačinjavali su: komandir – major Mileta Protić, tehnički oficir – poručnik Franjo Lolić, komandir odeljenja »A« – major Ratko Jovanović, komandir odeljenja »B« – major Arkadije Popov.
28. aprila: – 1. lovačka eskadrila NOVJ započela je letačku, borbenu i tehničku obuku na aerodromu Lete, blizu Bengazija. Pored teorne nastave, svaki pilot je za vreme obuke leteo oko 100 časova na avionima »harvard« i »spitfajer«. Za ostali sastav eskadrile bili su organizovani mehaničarski, radio-telegrafski, šoferski i drugi kursevi.
3. maja: – Za vreme obuke u Africi, u sudaru aviona u vazduhu, poginuli su piloti 1. eskadrile, kapetan Aleksandar Marković i poručnik Salih Islamović.
25. maja: – Na aerodromu Benina rasformirana je Prva vazduhoplovna baza NOVJ, koja je predstavljala jedinstven centar za prikupljanje, obuku i vaspitanje vazduhoplovnog kadra u zemlji i inostranstvu. Zvaničan akt o njenom rasformiranju nije donet, jer prelaskom u severnu Afriku i rasporedu ljudstva, njene su se funkcije postepeno gasile prema stepenu realizacije sporazuma zaključenog između vrhovnog štaba NOVJ i saveznika.
26. maja: – U Italiji (Gravina) od prispele grupe omladinaca formiran je Prvi vazduhoplovni omladinski bataljon, koji je u svom sastavu imao 4 čete, komandu i štab. Za komandanta bataljona postavljen je poručnik Stevan Roglić, a za komesara Žarko Gudžulić. Bataljon je ostao u Italiji do 23. avgusta 1944. godine, kada se u luci Tarento ukrcao u engleski preookeanski brod »Elizabet« i stigao u Port Said, gde se putovanje ponovo prekinulo. U engleskom logoru na Suecu bataljon je proveo oko mesec dana u očekivanju prevoznih sredstava. Tu mu se priključila i vazduhoplovna školska grupa iz Prve vazduhoplovne baze. Put je nastavljen 21. septembra 1944. godine, i, preko Palestine, Iraka, Irana i Kaspijskog jezera, bataljon je stigao u SSSR.
- Juna: – Formirana je u Italiji Mehaničarska četa NOVJ, sastavljena od vazduhoplovnotehničkih stručnjaka – avio-mehaničara, avio-limara, oružara i radio mehaničara. Ova četa je, kao samostalna jedinica, ušla u sastav RAF-a. Po dolasku na aerodrom Kane, bila je u sastavu

281. vinga BAF-a (Balkan Air Force) i njeno ljudstvo, kao vazduhoplovni specijalisti, radili su u aerodromskim radionicama RAF-a na održavanju aviona u drugom stepenu naših i britanskih eskadrila.

1. jula: – Na aerodromu Benina, u severnoj Africi, formirana je 2. lovačko-bombarderska eskadrila NOVJ. Kao i 1. eskadrila i ona je, pod istim uslovima, ušla u sastav RAF-a pod nazivom »N° 351 Yugoslav Squadron RAF«. Naoružana je bila sa 16 lovačko-bombarderskih aviona tipa »hariken«, koji su u svom naoružanju imali i rakete. Komandni sastav eskadrile sačinjavali su: komandir – kapetan Aleksandar Cenić, tehnički oficir – kapetan inž. Rudi Radaljac, komandir odeljenja »A« – kapetan Miloš Marinović, komandir »B« – poručnik Branivoj Majcen.
Za vreme obuke u Africi, prilikom sletanja na aerodromu Benina, poginuo je vodnik Zvonko Halembek, pilot 1. eskadrile NOVJ.

18. jula: – 2. lovačko-bombarderska eskadrila NOVJ započela je letačku, borbenu i tehničku obuku na aerodromu Benina kod Bengazija. Teorijska i praktična obuka trajala je do 2. septembra. Svaki pilot leteo je oko 100 časova na avionima »harvard« i »hariken«. Pored ove obuke, eskadrila je završila još i specijalni raketni kurs u Šalufi (Egipat) od 1. do 22. septembra 1944. godine.

16. avgusta: – 1. lovačka eskadrila NOVJ u punom sastavu nalazila se na aerodromu Kane u Italiji (kod Termolija), spremna za ratna dejstva.
Po dolasku u Italiju, eskadrila je ušla u sastav engleskog vazduhoplovnog korpusa »N° 281 wing, Balkan Air Force, RAF«.

18. avgusta: – 1. lovačka eskadrila izvršila je sa aerodroma Kane, svoj prvi ratni zadatak nad Jugoslavijom. Zadatak je bio – »pratnja britanskih lovaca-bombardera pri napadu na nemačke snage u selu Škrabalićima na Pelješcu i izviđanje komunikacije Trebinje-Bileća«. Na zadatak su pošla dva »spitfajera« sa vođom – kapetanom Miletom Protićem i pilotom br. 2 Franjom Kluzom.
Formirana je na ostrvu Visu eskadrila za vezu Vrhovnog štaba NOV i POJ. Iz vazduhoplovne grupe, koja je čekala u Gravini (Italija) za odlazak u SSSR na školovanje, upućeno je devet vazduhoplovaca na Vis radi formiranja eskadrile za vezu. U isto vreme dobijena su od SSSR-a četiri aviona tipa PO-2 (u toku rata poznati kao U-2) koji su preleteli iz Barija na aerodrom Vis. Od njih, kao i od dva aviona tipa »sajman«, koji su se još od ranije nalazili na aerodromu Vis, formirana je eskadrila za vezu Vrhovnog štaba NOV i POJ.

21. avgusta: – Grupa od oko 10 vazduhoplovaca NOVJ prebačena je sa aerodroma Bari na aerodrom kod Vinice (Ukrajina), odakle je nastavila put kamionima i vozom do Kolomne, varošice udaljene oko 80 km. južno od Moskve. U nastavnom centru u Kolomni, u nekoliko narednih dana izvršen je, od strane specijalne lekarske letачke komisije, pregled i kategorizacija pilota na lovce, bombardere, jurišnike i transportnu avijaciju. Grupa, određena za lovačku avijaciju upućena je u Krasnodar, bombarderi u Engels, jurišnici u Grozni, a deset pilota, koji su bili određeni za transportnu avijaciju, na aerodrom Vnukovo kod Moskve.
30. avgusta: – Eskadrila za vezu Vrhovnog štaba započela je preobuku i obuku na avionima PO-2. Obukom letачkog i tehničkog sastava rukovodili su sovjetski instruktori. Za nepunih 14 dana kurs obuke je uspešno završen i već polovinom septembra eskadrila je počela da izvršava borbene zadatke veze. Pored ostalih zadataka – prevoza oficira za vezu, prebacivanje vojnih starešina i specijalnih kurira do udaljenih štabova i položaja, eskadrila je vršila i druge zadatke – prenosila je krv za bolnice i razni materijal za jedinice na frontu. Do polovine oktobra eskadrila je dobila još četiri aviona tipa FP-2, »fiat G-50«, »fizeler štorh« i »biker bestman«, tkao da je raspolagala sa deset aviona.
31. avgusta: – Pri napadu na neprijateljski voz, koji je stajao na stanici Sui Dolac kod Drniša, poginuo je zastavnik Aleksandar Vuković, pilot Prve eskadrile NOVJ.
2. septembra: – Prilikom obilaska aerodroma na Visu, vrhovni komandant maršal Tito izvršio je smotru vazduhoplovaca NOVJ, zadržao se sa njima u razgovoru i razgledanju postrojenih »spitfajera« i aviona eskadrile za vezu Vrhovnog štaba. Istog dana, Maršal je primio delegaciju vazduhoplovaca sa komandirrom 1. eskadrile, majorom Miletom Protićem na čelu.
- Početak septembra: – Iz vazduhoplovstva NDH prebegao je sa aerodroma Rajlovac na pomoćni aerodrom kod Sanskog Mosta jedan avion tipa »kaproni« sa posadom i stavio se na raspolaganje NOP-u. Po naređenju štaba Petog bosanskog korpusa, čije su jedinice operisale na tom području, na avionu su odmah počele da se vrše pripreme za ratne akcije. Izvršeno je nekoliko napada na železničku prugu i položaje oko Kostajnice i Dubice. To su bile prve akcije predstojeće avijacije Petog korpusa.
14. septembra: – U izvršavanju borbenog zadatka napadom na nemačku artiljeriju kod Omiša, poginuo je kapetan Franjo

Kluz, pilot i politički komesar 1. lovačke eskadrile NOVJ.

18/19. septembra: – Vrhovni komandant, maršal Tito, odleteo je sa Visa u Krajevu (Rumunija), a odatle, 21. septembra, u Moskvu radi pregovora sa sovjetskom vladom, pored ostalog, i o isporuci NOVJ naoružanja i opreme za dve vazduhoplovne divizije.

21. septembra: – U Moskvi je postignut sporazum između predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, maršala Tita, i predsednika vlade SSSR, po kome se, između ostalog, sovjetska vlada obavezala da će za potrebe Jugoslavije isporučiti naoružanje i opremu za dve kompletne vazduhoplovne divizije.

Na aerodromu Zalužani formirana je eskadrila Petog korpusa NOVJ. Jedinice Petog korpusa NOVJ, u borbi za oslobođenje Banja Luke i aerodroma Zalužani, zaplenile su 11 aviona i veliku količinu ubojnog materijala i goriva. Tada je u partizane, pored ostalih vazduhoplovaca stupilo i devet pilota. Štab korpusa doneo je odluku da preuzme aerodrom Zalužane i oformi eskadrilu u cilju osvajanja tvrđave Kaštel u Banjoj Luci, u kojoj su se još jedino borili ostaci nemačko-ustaškog garnizona. Za komandanta aerodroma određen je potpukovnik Milan Zorić, koji je sa članovima improvizovanog štaba dobio zadatak da formira eskadrilu. Za komandira eskadrile postavljen je poručnik Ivica Mitrečić. Odmah po formiranju, 21. septembra 1944. godine, eskadrila je započela borbena dejstva i do 27. septembra izvršila 35 borbenih zadataka.

25. septembra: – Izvršavajući ratni zadatak kod Vrgorca, poginuo je poručnik Leopold Ankon, pilot 1. lovačke eskadrile NOVJ.

27. septembra: – Zbog iznenadnog prodora nemačkih motorizovanih kolona u pravcu Banje Luke, eskadrila Petog korpusa NOVJ prebazirala se na aerodrom kod Sanskog Mosta. Kako je, pored ljudstva eskadrile, na aerodromu bilo još oko 80 vazduhoplovaca NDH, koji su stigli sa aerodroma Rajlovac polovinom septembra 1944. godine, štab korpusa je izvršio reorganizaciju i postojeću Prvu eskadrilu popunio iskusnim pilotima i tehničkim sastavom, a od preostalog ljudstva formirao je Drugu eskadrilu. Posle reorganizacije, za komandira Prve eskadrile postavljen je potporučnik Džemil Bukovac, a za komandira Druge eskadrile poručnik-izviđač Viktor Tabaković. Prva eskadrila sa četiri aviona ostala je i dalje u sastavu Petog korpusa NOVJ, dok je Druga eskadrila upućena na Vis radi preobuke. Međutim, u toku puta između

njen je plan i eskadrila je upućena u Zemun radi popune novoformiranih vazduhoplovnih jedinica.

4. oktobra: – Prilikom izvršenja borbenog zadatka napadom na neprijateljev voz kod Maglaja, poginuo je major Ratko Jovanović – pilot 1. lovačke eskadrile NOVJ.
12. oktobra: – 2. lovačka eskadrila NOVJ izvršila je prelet iz Benine (Libija) na aerodrom Kane u Italiji (kod Termolija), i bila spremna za ratna dejstva. Po preletu, eskadrila je ušla u sastav engleskog vazduhoplovnog korpusa »N° 281 wing, Balkan Air Force, RAF«.
13. oktobra: – 2. lovačka eskadrila NOVJ izvršila je, sa aerodroma Kane, svoj prvi ratni zadatak nad Jugoslavijom. Zadatak je bio – »izviđanje i napad na drumski saobraćaj kod Aržana« (u pratnji dva »spitfajera«). Na zadatak je krenulo šest »harikena« sa vođom potporučnikom Stislavom Voukom.
15. oktobra: – Omladinski bataljon stigao je u Grozni (SSSR), gde su omladinci raspoređeni u tri vazduhoplovna školska centra. Grupa određena za pilote–jurišnike ostala je u Groznom. Obuka je započela odmah – praktični deo nastave odvijao se prvo na školskim avionima UT–2, a zatim na borbenim avionima tipa IL–2. Grupa određena za pilote–lovce upućena je u vazduhoplovnu školu u Krasnodaru. Za vreme obuke letenje je izvođeno prvo na školskim avionima UT–2, a zatim na borbenim lovačkim avionima tipa »jak–3«. Grupa određena za pilote–bombardere upućena je u vazduhoplovnu školu u Engelsu. Za vreme obuke, letenje je izvođeno školskim avionima PO–2 i bombarderima tipa PE–2.

U Gravini (Italija) formiran je padobranski bataljon – od dobrovoljaca iz jedinica NOV i POJ i rekonvalescenata iz bolnice u Bariju. Bila je to prva padobranska jedinica NOVJ. Bataljon je u svom sastavu imao četiri čete i 160 boraca. Komandant bataljona bio je poručnik Čedomir Vranić, a politički komesar Milan Podgornik. Šestog januara 1945. godine, bataljon je stigao u Beograd i stavljen pod komandu Štaba vazduhoplovstva NOVJ i smešten u Pančevu. Zadatak mu je bio obezbeđenje fabrike letачke opreme i padobrana u Indiji, zatim obezbeđenje zemunskog aerodroma, na koji je premešten 1. marta 1945. godine.

Po naređenju Komande JRV, 16. avgusta 1945. godine, 1. padobranski bataljon je rasformiran.

16. oktobra: – U Beloj Crkvi potpisan je ugovor između vrhovnog komandanta NOVJ, maršala Tita i komandanta III uk-

rajinskog fronta, maršala Tolbuhina, kojim su utvrđeni detalji sporazuma sa sastanka u Moskvi, septembra iste godine. Ugovorom je bilo predviđeno da 10. jurišna i 236. lovačka divizija iz sastava 17. vazduhoplovne sovjetske armije nastave tokom novembra i decembra 1944. godine dejstva protiv neprijatelja na teritoriji Jugoslavije i da istovremeno pomognu u preobuci i formiranju vazduhoplovnih jedinica NOVJ.

16. oktobra: – Prilikom borbenog izviđanja puta Dubrovnik–Metković, kod mesta Slano, poginuo je major Arkadije Popov, pilot 1. lovačke eskadrile NOVJ.
20. oktobra: – Prva eskadrila Petog korpusa NOVJ preletela je na aerodrom kod Bugojna. U borbama za oslobođenje Travnika eskadrila je 21. i 23. oktobra, izvršila 11 ratnih zadataka. U toku novembra i decembra 1944. i januara 1945. godine, aktivnost eskadrile se znatno smanjila – za to vreme izvršila je svega 12 borbenih zadataka. U toku marta, aktivnost eskadrile svela se na prenos pošte i vojnih starešina od Bugojna do Sanskog Mosta i od Bugojna do Tuzle. Krajem marta 1945. godine, po naređenju Štaba vazduhoplovstva NOVJ, rasformirana je Prva eskadrila Petog korpusa, a ljudstvo i avioni ušli su u sastav Pilotske škole, koja je već bila formirana na aerodromu Škabrnje kod Zadra. Prilikom napada na neprijateljevu kolonu na putu Slano–Rudine poginuo je potporučnik Stanislav Vouk, pilot 2. lovačke eskadrile NOVJ.
29. oktobra: – Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ formiran je Štab vazduhoplovstva NOVJ u Zemunu. Za komandanta je određen general-major France Pirc, a za zamenika komandanta pukovnik Božo Lazarević.
8. novembra: – Eskadrila za vezu Vrhovnog štaba napustila je svoju bazu – aerodrom Vis i preletela u Nikšić, gde joj je priključen još jedan avion tipa JU–52.
9. novembra: – Na svom prvom ratnom zadatku, u blizini Risna, poginuo je zastavnik Jovan Pešić, pilot 2. lovačke eskadrile NOVJ.
12. novembra: – Eskadrila za vezu Vrhovnog štaba preletela je na aerodrom Zemun, na kome je bazirala sve do kraja rata, izvršavajući i dalje borbene zadatke veze. Polovinom decembra 1944. godine, veća grupa pilota napustila je eskadrilu da bi se u Centru za trenažne kurseve, osposobila za letenje i vršenje borbenih zadataka na lovačkim avionima JAK i jurišnicima IL–2.

28. novembra: – Započela je preobuka vazduhoplovnih specijalista – za mehaničare, motoriste i oružare. Princip obuke bio je dvojak: za lovačku diviziju izvodila se centralizovano na zajedničkom kursu u Rumi, dok je za jurišnu diviziju bila decentralizovana, na kursovima po jurišnim pukovima. Pored kurseva mehaničara, motorista i oružara, istovremeno je započela i preobuka specijalista za vezu, foto-službu, inženjerijsko-minersku službu, štabne poslove i celokupnu zemaljsku službu.
- Novembra: – Pristupilo se formiranju radionice i obnove fabrike »Ikarus« u Zemunu, za opravku aviona našeg Ratnog vazduhoplovstva.
4. decembra: – U Novom Sadu je formiran 422. vazduhoplovni jurišni puk. U svom sastavu puk je imao tri eskadrile, naoružane jurišnim avionima IL-2. Puk je počeo da izvršava borbene zadatke 22. januara 1945. godine.
9. decembra: – U Rumi je formiran 423. vazduhoplovni jurišni puk. U svom sastavu puk je imao tri eskadrile naoružane jurišnim avionima IL-2. Prvi ratni zadatak puk je izvršio 19. januara 1945. godine.
10. decembra: – Započeli su rad kursevi za preobuku i borbeno osposobljavanje pilota – u Rumi za pilote-lovce, a u Zemunu za pilote-jurišnike.
15. decembra: – U Velikim Radincima formiran je 112. vazduhoplovni lovački puk. Za komandanta puka postavljen je kapetan Savo Poljanec, za komesara kapetan Mile Rodić. Puk su sačinjavale tri eskadrile naoružane lovačkim avionima »jak«. Komandiri eskadrila su bili: potporučnik Svetozar Petrović, mlađi vodnik Franc Perdan i mlađi vodnik Josip Križaj. Puk je počeo da izvršava borbena dejstva 23. januara 1945. godine.
15. decembra: – U Rumi je formiran 113. vazduhoplovni lovački puk. Za komandanta puka određen je kapetan Miljenko Lipovšćak, a za komesara poručnik Drago Đuričković. U svom sastavu puk je imao tri eskadrile naoružane lovačkim avionima »jak«. Komandiri eskadrila bili su: potporučnik Andrija Arapović, stariji vodnik Stojan Markičević i poručnik Spasoje Zerevski. Borbena dejstva puk je počeo da izvršava 20. januara 1945. godine.
19. decembra: – U izvršavanju borbenog zadatka, napadom na neprijateljevu motorizovanu kolonu kod Žepča, poginuo je major Mileta Protić, pilot i komandir 1. lovačke eskadrile NOVJ.

20. decembra: – U Laćarku (u Sremu) formiran je 421. vazduhoplovni jurišni puk. Za komandanta je postavljen major Dušan Božović, a za političkog komesara poručnik Vinko Sever. U sastav puka ušle su tri eskadrile, naoružane jurišnim avionima »IL-2«. Komandiri eskadrila su bili potporučnici: Jerolin Gregorov, Ivan Koroša i Jovan Utornik. Borbena dejstva puk je počeo da izvršava 19. januara 1945. godine.
25. decembra: – U Novom Sadu je formiran 111. vazduhoplovni lovački puk. Za komandanta puka postavljen je kapetan Ljubomir Popadić, a za komesara kapetan Milan Zrilić. U sastav puka ušle su tri eskadrile, naoružane lovačkim avionima »jak«. Komandiri eskadrila bili su: stariji vodnik Đorđe Đuričić, potporučnik Radovan Daković i vodnik Aleksandar Brajović. Puk je počeo da izvršava borbena dejstva 25. januara 1945. godine.
29. decembra: – Naredbom Štaba vazduhoplovstva NOVJ, u Rumi je formirana 11. vazduhoplovna lovačka divizija, koja je u svom sastavu imala 111, 112. i 113. lovački puk, 11. samostalnu četvu za vezu i 11. pokretnu aeroplansku radionicu. Za komandanta divizije postavljen je major Arsenije Boljević, a za komesara kapetan Ljubiša Čurgus.
29. decembra: – Naredbom Štaba Vazduhoplovstva NOVJ, u Novom Sadu je formirana 9. oblasna vazduhoplovna baza, koja je počela rad 5. januara 1945. godine. Zadatak baze je bio da organizuje pozadinsko, materijalno-tehničko i borbeno obezbeđenje jedinica obe vazduhoplovne divizije, čije su jedinice bile locirane na više aerodroma. Za komandanta baze postavljen je pukovnik Teodor Uzelac, a za političkog komesara Mehmed Šeremet.

1945. GODINA

6. januara: – Vrhovni komandant NOVJ, maršal Jugoslavije Josip Broz Tito i šef britanske vojne misije, brigadni general Ficroj Maklen, sklopili su ugovor o uspostavljanju vazduhoplovne baze u okolini Zadra za potrebe savezničkog vazduhoplovstva, a u cilju pomoći narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije u borbi protiv nemačkih snaga.
17. januara: – 11. lovačka i 42. jurišna divizija NOVJ započele su ratna dejstva za oslobođenje zemlje. Borbena dejstva pukova 11. lovačke i 42. jurišne divizije bila su usmerena na neposrednu ili posrednu podršku jedinica 1, 2. i 3. jugoslovenske armije. U odbijanju snažnog protivnapada neprijatelja u toku 17, 18. i 19. januara na frontu 1. armije, avijacija je dejstvovala sve do 23. januara i nep-

rijatelju nanela velike gubitke u živoj sili i tehnici. Ovo dejstvo doprinelo je da su snage 1. armije oslobodile Šid, Adaševce i Vašicu i da se stabilizovao front, na kome se sve do početka aprila 1945. godine Nemci nisu usuđivali da preduzmu bilo kakvu ofanzivu. Krajem januara, borbena dejstva avijacije preneti su na podršku ofanzivnih snaga 2. armije gde je efikasno dejstvovala po neprijateljskim kolonama na prelazima preko reke Save kod Brčkog i na komunikacijama Bijeljina-Brčko i Nova Kasaba - Drinjača, a u rejonima Vukovar, Virovitica, Županja i drugim, avijacija je vršila izviđanja i dejstva manjeg intenziteta.

Od 31. januara: – Prva eskadrila NOVJ vršila je operacije sa aerodroma Vis, sve do 9. aprila, kada je prebazirana na aerodrom Škabrnje kod Zadra. Eskadrila je od 25. avgusta 1941. godine do 30. januara 1945. godine držala stalan detašman od 4 aviona na ostrvu Visu, gde je bio izgrađen ratni aerodrom, dok je ostali deo eskadrile vršio ratna dejstva sa aerodroma Kane u Italiji od 18. avgusta 1944. do 30. januara 1945. godine.

3. februara: – U Novom Sadu formirana je Vazduhoplovna podoficirska škola sa zadatkom da školuje vazduhoplovno tehnički kadar za potrebe jedinica RV. Iz sabirnog centra u Beloj Crkvi, gde je krajem 1944. i početkom 1945. godine formiran omladinski bataljon, upućena je grupa od 350 omladinaca 17. februara 1945. g. u Novi Sad u Vazduhoplovnu podoficirsku školu – to je bila prva klasa ove škole. Iz Novog Sada, jula 1945. škola prelazi u Kraljevo, gde ostaje sve do aprila 1946. godine, a posle u Rajlovac.

Od 6. do 14. februara: – 9, 19, 26. i 29. divizija NOVJ sa artiljerijskom i tenkovskom brigadom izvele su mostarsku operaciju uz vazduhoplovnu podršku 1. i 2. eskadrile NOVJ. U mostarskoj operaciji avijacija je učestvovala u vazduhoplovnoj pripremi i neposrednoj vazduhoplovnoj podršci. Vazduhoplovna priprema otpočela je 30. januara 1945. kada su avijacijske jedinice izvršavale izviđačke zadatke i dejstva po objektima na zemlji. Neposredna vazduhoplovna podrška otpočela je 6. februara i trajala do 14. februara, do oslobođenja Mostara, čime je završena neposredna vazduhoplovna podrška našim snagama u mostarskoj operaciji. U toj fazi vazduhoplovne snage izvršile su 127 letova i utrošile 186 bombi od 115 kg., 106 raketnih zrna raznog kalibra i 64.410 topovsko-mitraljeskih zrna. Objekti dejstva bili su: živa sila na komunikacijama, utvrđenim objektima i u zgradama, zatim saobraćajnice, železnički i automobilski saobraćaj, skladišta, štabovi, kasarne i mitraljeska gnezda, rovovi i dr.

12. februara: – Na predlog maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, AVNOJ je odlikovao 43 pilota I. i 2. eskadrile NOVJ sa visokim ratnim odlikovanjima, i to: Ordenom partizanske zvezde prvog reda majora Franju Kluzu i majora Miletu Protića; Ordenom partizanske zvezde drugog reda: majore Ratka Jovanovića i Arkadija Popova, kapetana Milana Karića, poručnika Stanislava Vouka i potporučnika Aleksandra Vukovića; Ordenom partizanske zvezde trećeg reda i ordenom za hrabrost odlikovani su ostalih 36 pilota iz sastava I. i 2. eskadrile NOVJ (19 pilota Ordenom partizanske zvezde I, II i III reda, a 24 Ordenom za hrabrost).

Februara: – Borbena dejstva pukova 11. lovačke i 42. jurišne divizije usmerena su na vazduhoplovnu podršku 2. armiji, koja je u istočnoj Bosni vodila vrlo žestoke borbe. Uporno nastojanje neprijatelja da obezbedi izvlačenje svojih snaga iz Albanije i Grčke dolinom reke Drine i Bosne, dovodile su do neprekidnih borbi po celoj dužini obeju reka, kao i na prelazima na reci Savi. Tokom celog februara avijacija je vršila snažna jurišna dejstva po neprijateljskim kolonama duž komunikacija, železničkim kompozicijama na otvorenim prugama i u železničkim stanicama, po mestima prelaza preko reka, kao i po utvrđenim rejonima odbrane. Pored jurišnih dejstava, avijacija je vršila i vrlo intenzivna borbena izviđanja dublje pozadine fronta.

22. februara: – Prilikom izviđanja u rejonu Đakova poginuo je stariji vodnik Kosta Munjin, pilot 111. vazduhoplovnog lovačkog puka.

2. marta: – Naredbom Štaba Vazduhoplovstva JA formirana je u Zemunu Transportna grupa, koja se odmah uključila u prevoženje materijala, evakuaciju ranjenika, prebaziranje letaćkih jedinica Grupe vazduhoplovnih divizija u njihovom pomeranju ka frontu. U sastav Transportne grupe ušla je Eskadrila za vezu VŠ; dve kompletne posade koje su se za tu svrhu školovale u SSSR-u i ljudstvo Prvog navigatorskog kursa, koji se tih dana završio u Zemunu. Za komandanta određen je major Dimitrije Kovijanić, a za političkog komesara Himzo Malohodžić.

2. marta: – Formiran je u Groznom (SSSR) 2. jugoslovenski vazduhoplovni jurišni puk, koji je u svom sastavu imao tri eskadrile naoružane jurišnim avionima tipa »Iljušin IL-2«. Komandant puka je bio major Mirko Ščepanović, a politički komesar major Vlado Bakarić.

- Od 6. do 22. marta:* – Vazduhoplovna podrška 3. armiji prilikom likvidacije dravskog mostobrana. Neprijateljske snage uspostavile su na Dravi kod Valpova i Donjeg Miholjca mostobran. Borbe na dravskom mostobranu izvodile su jedinice 3. armije od 6. do 21. marta uz podršku avijacije vazduhoplovnih divizija. Avijacija je pored izviđanja vršila udare po komunikacijama gde je neprijatelj prevezio trupe i materijal i uništila skele za prevoz.
- 13. marta:* – Za vreme obuke na trenažnom lovačkom kursu poginuli su piloti Josip Novaček i Lovro Martinčić.
- 14. marta:* – Formirana je Prva pilotska škola u Zemuniku. Za komandanta škole postavljen je kapetan August Cajnko a za političkog komesara Joko Drecun. Po naređenju Komande vazduhoplovstva krajem juna 1945. godine izvršen je prelet pod komandom kapetana Novaka iz Zemunika u Ečku, gde se škola priključila komandi Škole letaća. Avgusta iste godine Prva pilotska škola je rasformirana i od nje je formiran 2. školski lovački puk.
- 14. marta:* – Prilikom borbenog izviđanja u rejonu Vukovar–Vinkovci–Županija–Brčko, pri povratku sa zadatka, poginuo je kod Slankamena vodnik Aleksandar Janković, pilot 113. vazduhoplovnog lovačkog puka.
- 15. marta:* – Aktom Ministarstva narodne odbrane DFJ formiran je Operativni štab Grupe vazduhoplovnih divizija radi bolje pripreme, efikasnije podrške avijacije u operacijama 1, 2. i 3. armije i neposrednog rukovođenja vazduhoplovnim jedinicama u završnim operacijama za oslobodjenje zemlje. Operativni štab je bio u sastavu: komandant pukovnik Božo Lazarević, politkomesar Ljubomir Momčilović, a načelnik štaba pukovnik Zdenko Ulepić.
- 20. mart – 15. april:* – Jedinice 4. armije izvele su ličko-primorsku operaciju uz vazduhoplovnu podršku 1. i 2. lovačke eskadrile NOVJ. Operacija je izvedena u dve etape – prva, u vremenu od 20. do 28. marta, kada je uz neposrednu vazduhoplovnu podršku oslobođena istočna Lika i Bihać, i druga, od 4. do 14. aprila, kada je oslobođena zapadna Lika i Hrvatsko primorje.
- 21. marta:* – Na izvršavanju ratnog zadatka kod Valpova poginuli su komandant 423. vazduhoplovnog jurišnog puka, major Milan Malnarić i strelac Stevan Abraham.
- 30. marta:* – Prilikom sletanja sa neotkačenim bombama na aerodrom Vis, poginuo je potporučnik Ruđi Luidi, pilot 1. eskadrile NOVJ.

5. aprila: – Prilikom napada na nemačku motorizovanu kolonu kod Babinog Potoka (Lika), poginuo je potporučnik Nikola Vemić, pilot 2. lovačke eskadrile NOVJ.
6. aprila: – Prilikom napada na neprijateljevu kolonu u rejonu Doboj–Derventa, poginuo je vodnik Josip Grabar, pilot 112. vazduhoplovnog lovačkog puka.
6. aprila: – Na izvršenju ratnog zadatka u rejonu Kotarsko, poginuli su vodnik Sima Mihajlović, pilot 422. vazduhoplovnog jurišnog puka i strelac Miodrag Damjanović.
12. aprila: – Izvršen je proboj sremskog fronta uz masovnu vazduhoplovnju podršku. Za proboj fronta bile su određene 1. i 3. armija, a vazduhoplovnju podršku pružile su jedinice Grupe vazduhoplovnih divizija i to u dve etape. Prva, u vremenu od 26. marta do 9. aprila, u kojoj je avijacija izvršavala izviđačke zadatke u rejonima Brčko–Vukovar–Đakovo–Našice–Vinkovci–Tovarnik, i druga etapa, od 9. do 11. aprila, u kojoj je avijacija neposredno i masovno pružila vatrenu podršku proboja. Posle proboja sremskog fronta, jedinice Grupe vazduhoplovnih divizija nastavile su da pružaju podršku 1, 2. i 3. armiji od 15. aprila do 25. maja 1945. godine.
15. aprila: – Na izvršenju ratnog zadatka u rejonu Vrpolja poginuli su potporučnik Vasa Gojković, pilot 423. vazduhoplovnog jurišnog puka, i strelac Milorad Trifunac.
- Od 16. aprila do 2. maja: – Jedinice 4. armije izvele su riječku operaciju uz vazduhoplovnju podršku 1. i 2. lovačke eskadrile NOVJ. Operacija je izvedena u dva dela – prvi, od 16. do 22. aprila, koji predstavlja prilaženje jedinica 4. armije Rijeci i prvi napad na položaje kod Klane, i drugi deo, od 23. aprila do 2. maja, kada su jedinice 4. armije uz vatrenu podršku 1. i 2. eskadrile NOVJ, izvršile drugi napad kod Klane i obilazni manevar.
- Od 29. aprila do 3. maja: – Jedinice 4. armije izvele su tršćansku operaciju uz vazduhoplovnju podršku 1. i 2. lovačke eskadrile NOVJ, kojom prilikom su oslobođeni Trst, Istra i Slovenačko primorje.
1. maja: – Formiran je u Krasnodaru (SSSR) 1. jugoslovenski lovački puk, koji je u svom sastavu imao tri eskadrile naružane lovačkim avionima tipa »jak–3«. Komandant puka je bio major Petar Radević, politički komesar major Viktor Bubanj, a načelnik štaba major Sreten Šantić.
- Početak maja: – Izašao je prvi broj časopisa Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva – »Glas vazduhoplovstva«. Od januara 1950. godine časopis nosi naziv »Vazduhoplovni glasnik«, a od januara 1970. godine – »Glasnik RV i PVO«.

- Od 6. do 25. maja:* – U razbijanju i uništavanju četničkih i ustaških vojnih grupacija, sa snagama 3. korpusa JA sadejstvovale su dve avijacijske jedinice – Eskadrila mešovitog sastava (mostarska eskadrila) I Operativna grupa 421. vazduhoplovnog puka. Eskadrila mešovitog sastava formirana je u Mostaru aprila 1945; to je bila specifična jedinica s obzirom na formiranje, raznovrsnost tipova aviona (DO-17, F.P.2, kaproni Ca-313 i Me-109) koje je imala u naoružanju, kratkoću vremena dejstva i aerodrome baziranja. Operativna grupa je izdvojena iz 421. vazduhoplovnog puka koji je do 18. aprila izvršavao borbene zadatke u sklopu ratnih dejstava Grupe vazduhoplovnih divizija u završnim operacijama za oslobođenje zemlje. Dejstva Eskadrile mešovitog sastava i Operativne grupe 421. vazduhoplovnog puka bila su vrlo efikasna i predstavljaju vredan doprinos u uništavanju četničkih i ustaških vojnih grupacija. Osobenost ove jedinice je i u činjenici da su ratne zadatke izvršavale posle završetka drugog svetskog rata ne samo u Evropi posle 9. maja, već i u Jugoslaviji, posle 15. maja.
- 16. maja:* – 1. i 2. eskadrila NOVJ i Mehaničarska četa, zvanično su skinuti sa spiska RAF-a.
- 18. maja:* – Od 1. i 2. eskadrile NOVJ i Mehaničarske čete, formiran je na aerodromu Škabrnje 1. lovački avijacijski puk. Komandant puka je bio major Đura Ivanišević, a politički komesar Mirko Dvornik.
- 17. jula:* – Sleteo je na somborski aerodrom 2. jugoslovenski jurišni puk (554. vazduhoplovni puk u sastavu JRV), koji je 22. juna poleteo iz Groznog (SSSR).
- 9. avgusta:* – Rasformiran je Operativni štab Grupe vazduhoplovnih divizija, a 11. lovačka i 42. vazduhoplovna jurišna divizija potčinjene su neposredno Komandi Ratnog vazduhoplovstva.
- 9. avgusta:* – Štab Vazduhoplovstva JA u Zemunu preformiran je u Komandu Ratnog vazduhoplovstva (KRV)
- 12. septembra:* – Osnovano je Vazduhoplovno vojno učilište (VVU), kao jedinstvena škola za pilote i izviđače. Ovo učilište je objedinilo ranije formiranu Pilotsku školu u Zemuni, Vazduhoplovnu podoficirsku školu u Novom Sadu i Školu letača u Pančevu.
- 14. septembra:* – 1. jugoslovenski lovački vazduhoplovni puk, koji je 7. septembra poleteo iz Krasnodara (SSSR), sleteo je na zemunski aerodrom. Dva dana kasnije, 16. septembra vrhovni komandant maršal Tito izvršio je smotru ove jedinice na zemunskom aerodromu. Puk je odmah po dolasku u zemlju dobio naziv – 254. vazduhoplovni puk.

Vazduhoplovna bibliografija NOR-a¹⁾

Mirjana Škerlj, prof.

A) SISTEMSKA DELA I MONOGRAFIJE

Narodni heroj Franjo Kluz (Likovi narodnih heroja sv. 4) – Milovan Milostić, Zagreb, 1951. godine

Naše ratno vazduhoplovstvo – Primož Stane, Zemun, 1957.

Kratka istorija jugoslovenskog vazduhoplovstva (predavanja) – Čedomir Janić, Beograd, 1957.

Gospodari neba (poglavlje »Partizanska krila« i »Nad zavičajnim tlem«) – Aleksandar Radaković, Zagreb, 1960.

Prva partizanska krila – Miša Leković, Beograd, 1962.

Vazduhoplovstvo u narodnooslobodilačkom ratu Jugoslavije – KRV, Zemun, 1965.

Letalci prekomorci – Rafael Perhauć, Nova Gorica, 1968.

Krila Franje Kluza – Milorad Gončin, Beograd, 1970.

Vazduhoplovne žrtve – Dušan Ćirović, Zemun, 1970.

Od Ikara do meseca (deo – drugi svetski rat, str. 144–160) – Đorđe Milanović, Beograd, 1970.

Vazduhoplovstvo u narodnooslobodilačkom ratu 1941–1945 – Božo Lazarević, Beograd, 1972.

Nad svojom zemljom – Ljubiša Ćurgus, Dušan Jončić, Đorđe Milanović, Beograd, 1973.

Ratno vazduhoplovstvo u drugom svetskom ratu (VI deo »Borbena dejstva Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva« pod tačkom 2. »Dejstva u narodnooslobodilačkom ratu Jugoslavije« str. 305–326) – Zdenko Ulepić, Beograd, 1974.

Viktor Bubanj (»Naš komesar u Krasnodaru« – pukovnik Zoran Teodorović, str. 68; poglavlje »Dvije i po decenije u Ratnom vazduhoplovstvu – sjećanja – »Viktor Bubanj u Ratnom vazduhoplovstvu – general-pukovnik Zdenko Ulepić, str. 83) – Rijeka, 1975.

Viktor Bubanj – život i djela (III deo – »U Ratnom vazduhoplovstvu« – str. 51) – Vlado Trbović, Zagreb, 1976.

Prekomorci v narodnooslobodilni vojni – Albert Klun, Koper, 1976.

Čuvari našeg neba – Komanda RV i PVO, Beograd, 1977.

Pilotske inicijative – Predrag Pejčić, Beograd 1977.

¹⁾ Prilog knjizi »Vazduhoplovstvo u strategiji NOR« – Podaci se odnose na raspoloživu literaturu (stručna dela i monografije; časopisi i listovi) Muzeja jugoslovenskog vazduhoplovstva

Iz Afrike v narodnooslobodilno vojsko Jugoslavije – Albert Klun, Ljubljana 1978.

Naši piloti u borbi – Đorđe Milanović, Beograd 1978.

Tito među vazduhoplovcima – Predrag Pejčić, Zagreb, 1979.

Slobodno nebo – Angel Ončevski, Beograd, 1979. (poglavlje »Razvoj ratnog vazduhoplovstva – nove snage NOVJ« – str. 10–30 i »Tito – tvorac i strateg našeg ratnog vazduhoplovstva« – str. 33–34)

Sremski front 1944–1945 – Lj. Pajović, D. Uzelac, M. Dželebdžija, Beograd, 1979.

Od Ikara do Marsa – Đorđe Milanović, Beograd, 1980. (deo – drugi svetski rat – »Iz stvaranja Titovog vazduhoplovstva« – str. 153–170)

Leksikon narodnooslobodilačkog rata i revolucije u Jugoslaviji 1941–1945 (II knjiga – »Vazduhoplovstvo NOVJ«, str. 1174) – Ljubljana 1980.

Titovi letovi mira (poglavlje »Ratni letovi«) – potpukovnik Predrag Pejčić, 1980.

Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo u narodnooslobodilačkom ratu (materijal sa simpozijuma) – Komanda RV i PVO, Beograd, 1981.

Dan Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane – Uroš Drašković Beograd, 1981. (str. 7–28 »Stvaranje i doprinos Ratnog vazduhoplovstva u NOR-u)

Kad partizanski avioni polete – Dušan Otović, Beograd, 1982.

Nebeski izazov – Aleksandar Popov, Novi Sad, 1982. (str. 102–110 – »Rađanje i razvoj našeg ratnog vazduhoplovstva«)

Visoko je nebo Vitruka – Kijev, 1983. (str. 147–171).

Čelična krila – potpukovnik dr Predrag Pejčić, Beograd, 1985.

B) ČASOPISI

a) Glasnik RV i PVO

1946. (*Glas vazduhoplovstva*)

Godišnjica formiranja 11. i 42. vazduhoplovne divizije – ppuk. A. Bo-ljević, G. V. br. 1, str. 4.

Juriš na sremski front – major D. Božović, GV br. 1/58

In memoriam (Andrija Brajović) – Kaćanski – GV br. 1/60

Arkadije Popov – poručnik Delić, GV br. 4/65

Franjo Kluz – GV br. 5/74

Rudolf Čajevec – GV br. 7/63

1948.

Živelo naše vazduhoplovstvo – »Budni čuvari našeg neba« – referat komandanta RV Z. Ulepić – GV 5–6/1

Dejstvo naše avijacije u proboju sremskog fronta – pukovnik A. Bo-ljević, major M. Damjanović, GV 5–6/9

Naši aerodromi u NO borbi – ppuk. Sreten Šantić, VG 5–6/23

Mehaničari, ratni drugovi pilota – Ljubiša Stanković, GV 5–6/28

Zajedno sa braćom Rusima jednog borbenog dana na sremskom frontu – kap. Trifun Amidžić, GV 5–6/32

Dolazak u Prvi vazduhoplovni lovački puk – kap. Ljubomir Frankl, GV 5–6/36

Sa jednim sovjetskim lovačkim pukom – kap. Spasen Zarevski, GV br. 5–6/38

Lov na neprijateljske brodove (doživljaji iz rata) – por. Tugomir Prebeg GV 5–6/40.

1949.

Sadejstvo avijacije sa snagama I, II i III armije u borbama za oslobođenje grada Zagreba – ppuk. N. Sijerčić, GV 5/15

Dejstvo naše avijacije u borbama u dolini reke Bosne – major M. Damjanović GV 5/24

Naša avijacija u borbama kod Donjeg Miholjca i Valpova – GV br. 5/33

Napad na Han Pijesak – poručnik Husein Okanović, GV 5/47

Bombardovanje pontonskog mosta na Dravi – kap. Trifun Amidžić, GV 5/49

Iz života Prvog vazduhoplovnog puka – ppor. Mile Rodić – GV 5/51

Uspomeni palih drugova avijatičara u NO borbi – ppuk. F. Kratehvil, VG 5/53–60

1950. (Vazduhoplovni glasnik)

Operativna upotreba Grupe vazduhoplovnih divizija u završnim operacijama I, II i III jugoslovenske armije – general B. Lazarević, VG 5/13

1951.

Dejstvo naših jurišnika na sremskom frontu – major Luka Popov, VG 6/34

1952.

Referat generala Ulepiča na svečanoj akademiji u čast 21. maja, VG 3/254

Školovanje u vazduhoplovstvu – puk. A. Boljević i M. Fevr, VG 3/297

1953.

Odluka o stvaranju Prve vazduhoplovne baze – puk. Ljubiša Čurgus, VG 3/269

1957.

Neka iskustva iz stvaranja i borbene upotrebe Grupe vazduhoplovnih divizija – general Božo Lazarević, VG 3/293

Partijsko-politički rad u vazduhoplovnim jedinicama u NOR-u – pukovnik Lj. Čurgus, VG 3/302

Ratna dejstva Prvog lovačkog puka – puk. Đuro Ivanišević, VG 3/313

Ratna dejstva 423. jurišnog puka – ppuk. Luka Popov, VG 3/324

1961.

Naše vazduhoplovstvo u NOR-u i neka značajna dokumenta (naredba o formiranju Prve vazduhoplovne baze; pohvala komandanta III JA našoj avijaciji, marta 1945.) – puk. S. Babić, VG 1/80

Neka iskustva iz života i rada Prve vazduhoplovne baze pri Vrhovnom štabu NOV i POJ – ppuk. D. Fućak, VG 2/188

Iz stvaranja našeg vazduhoplovstva (tekst sporazuma od 12. III 1944) – ppuk. D. Fućak

422. vazduhoplovni jurišni puk u NOR-u – ppuk. Jefto Pantić, VG 5/587

Dejstvo prvih partizanskih pilota u Bosanskoj krajini 1942. – Č. Janić, VG 4/487

Osvrt na dejstvo neprijateljske avijacije u četvrtoj i petoj ofanzivi – ppuk Danko Fućak, VG. 6/695

1962.

Avijacija 5. bosanskog korpusa – ppuk. Pero Zdjelar, VG 1/54

20 godina našeg Ratnog vazduhoplovstva – Z. Ulepić, VG 3/243

Prvi podaci o akcijama naših aviona u NOR-u – ppuk. S. Babić. VG 3/262

Partijski rad u jedinicama Ratnog vazduhoplovstva u NOR-u – puk. Lj. Čurgus, VG 3296

1963.

Školovanje prvih vazduhoplovnih kadrova u Prvoj vazduhoplovnoj bazi – general Lj. Čurgus, VG 3/371

1967.

Vazduhoplovna štampa u NOR-u – ppuk. Dušan Jončić, VG 3/244

Novi podaci o prvim partizanskim letovima – Č. Janić, VG 3/250

1972. (*Glasnik RV i PVO*)

Razvoj vazduhoplovstva u toku rata i revolucije 1941–1945. godine – general-pukovnik Božo Lazarević, G. 2/6

Rađanje našeg RV i PVO – general-major Stevan Roglić, G. 2/15

Prilog izučavanju uloge KPJ i SKOJ-a u stvaranju Ratnog vazduhoplovstva – general-ppukovnik Ljubiša Čurgus, G. 2/28

Posleratni razvoj jugoslovenskog Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane – general-pukovnik u penziji Zdenko Ulepić, G. 2/35

Stvaranje i razvoj pozadine RV i PVO – pukovnik Krsto Dabović, G. 2/51

Vazduhoplovnotehnička služba u RV i PVO – general-major Zlatko Rendulić, G. 2/57

Vazduhoplovna štampa u narodnooslobodilačkoj borbi – major Predrag Pejčić, G. 2/69

Pregled nekih najznačajnijih događaja u stvaranju Ratnog vazduhoplovstva u toku NOB-e 1941–1945. godine – major Đorđe Pejčinović, G. 2/73

Na školovanju u Krasnodaru – R. Radosavljević, G. 5/42

Aerodromi u narodnooslobodilačkom ratu – major Predrag Pejčić, G. 6/30.

1974.

Trideset godina Vazduhoplovne vojne akademije – pukovnik J. Faganel, G. 1/11

Trideset godina meteorološke službe RV i PVO – ppukovnik Lj. Antonijević, G. 5/4

Stvaranje i razvoj meteorološke službe RV i PVO – ppukovnik I. Andovski, G. 5/6

Dvadesetpet godina Komandno-štabne akademije – general-ppukovnik B. Žarković, G. 6/1

Trideset godina prvih vazduhoplovnih divizija – general-ppukovnik Lj. Čurgus, G. 6/47

Trideset godina Vazduhoplovnog remontnog zavoda »Orao« – ppukovnik A. Vesić

1975.

Vazduhoplovna podrška u mostarskoj operaciji 1945. god. – major P. Pejčić, G. 1/59

Trideset godina Srednje vazduhoplovnotehničke škole – pukovnik Boško Milutnović, G. 2/66

Učešće našeg vazduhoplovstva u završnim operacijama za oslobođenje zemlje – general-pukovnik B. Lazarević, G. 3/50

Aerodrom Vis u narodnooslobodilačkom ratu – major P. Pejčić, G. 4/60

Trideset godina Vazduhoplovnomedicinskog instituta – pukovnik S. Janeš, G. 5/1

Značajne etape u razvoju RV i PVO – general-pukovnik E. Čemalović, G. 6/7

Narodnooslobodilački rat Jugoslavije kao izvor savremene doktrine i strategije oružane borbe – pukovnik Z. Lončar, G. 5/6

Rad Vrhovnog štaba NOV i POJ na formiranju Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva – general-pukovnik Z. Ulepčić, G. 6/12

Kadrovi – osnovni faktor u stvaranju RV i PVO – general-major S. Roglić, G. 6/23

Rad KPJ i SKOJ-a u vazduhoplovnim jedinicama u NOVJ – general-ppukovnik Lj. Čurgus, G. 6/30

Titove reči bodre, stimulišu, ulivaju samopouzdanje – potpukovnik V. Kovačević, G. 6/37

Prvi partizanski avioni i njihova dejstva u Bosanskoj krajini – Č. Janić, prof. G. 6/55.

Neke specifičnosti u organizaciji aerodromske službe na slobodnoj teritoriji u NOR-u – pukovnik Danko Fućak, G. 6/51

Od Eskadrole za vezu do transportne avijacije – pukovnik Danko Fućak, G. 6/59

Avijacija Petog korpusa NOVJ – general-pukovnik Ljubiša Ćurgus, G. 6/61

Od Livna do Bengazija – potpukovnik R. Perhauć, G. 6/65

Borbena dejstva 1. i 2. vazduhoplovne eskadrole – pukovnik Đ. Ivanišević, G. 6/69

Vazduhoplovna podrška u završnim operacijama NORJ – major P. Pejčić, G. 6/77

Prva padobranska jedinica NOV i POJ – pukovnik Stojan Jović, G. 6/89

Avioni NOVJ u periodu 1942–1945. – Šime Oštrić, G. 6/93

Vazduhoplovci narodni heroji Jugoslavije – M. Smiljanić, G. 6/102

1976.

Kako i kada je stvoreno RV i PVO – general-potpukovnik Stevan Roglić, G. 1/61

Trideset godina Vazduhoplovnog opitnog centra – pukovnik Franc Rupnik, G. 1/64

Dejstvo jugoslovenske hidroeskadrole u toku drugog svetskog rata u sastavu RAF-a – pukovnik Franjo Lolić, G. 1/67

Dejstvo avijacije u završnim operacijama rata po ustaškim i četničkim formacijama – major Predrag Pejčić, G. 3/56

Dejstvo Prve i Druge eskadrole u borbama za Ston i Vukov Klanac – pukovnik Đ. Ivanišević, potpukovnik R. Perhauć – G. 5/42

Trideset godina Vazduhoplovnotehničkog instituta – dr Branislav Jovanović, dipl. ing

1977.

Formiranje ćelije KPJ u bivšoj jugoslovenskoj vojsci – pukovnik V. Kovačević, G. 1/54

Tridesetpet godina RV i PVO – general-potpukovnik Stevan Roglić, G. 2/11

Titov odlučujući udeo u stvaranju jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane – general-pukovnik B. Ćemalović, G. 4/53

Borbena doprinosa ratnog vazduhoplovstva u narodnooslobodilačkom ratu – general-pukovnik B. Lazarević, G. 4/107

Avijacija Petog korpusa NOVJ – general-potpukovnik Lj. Ćurgus, G. 4/117

Dejstvo naše avijacije u proboju sremskog fronta – puk. A. Boljević, major Milan Damnjanović, G. 4/147

Vazduhoplovnotehnička služba u NOR-u – pukovnik u penziji Franjo Lolić, G. 4/157

Školovanje kadrova RV i PVO – pukovnik Z. Lončar, G. 4/175

Naučnoistraživački i razvojni rad u RV i PVO – general-major M. Paštrović, dipl. ing – G. 4/183

Stvaranje i razvoj pozadine RV i PVO – pukovnik V. Mašković, G. 4/197

Od Eskadrile za vezu do transportne avijacije – pukovnik D. Fućak, G. 4/203

1978.

Na svetlim tradicijama 254. lovačkog vazduhoplovnog puka – ppuk. Jovan Jović G. br. 3/45

Partizanski aerodromi na području Korduna i Banije – ppuk. Mile Bućan, G. 3/51

1979.

Trideset pet godina Vazduhoplovne vojne akademije – pukovnik Miloš Bajčetić, G. br. 1/24

Tragom jednog jubileja – general-potpukovnik S. Roglić, G. br. 1/55
Tridesetsedam godina RV i PVO – general-potpukovnik S. Roglić, G. br. 2/1

Dejstvo savezničke avijacije na jugoslovenskom ratištu – general-pukovnik Z. Ulepić, G. br. 3/48

Ratno vazduhoplovstvo u vojnoj strategiji NOR-a – general-potpukovnik S. Roglić, G. br. 4/51

Ratno vazduhoplovstvo u vojnoj strategiji NOR-a – general-potpukovnik S. Roglić

Partizanska avijacija u vreme borbe za strategijsku inicijativu na jugoslovenskom ratištu – ppuk. mr Predrag Pejčić, G. br. 6/46

1980.

Moji susreti sa drugom Titom – general-pukovnik Zdenko Ulepić – vanr. br. maj – str. 73

Veliki revolucionar, vojskovođa i državnik – general-pukovnik Viktor Bujanj – vanr. br. maj, str. 78

Tito je verovao u nas i mi u njega – general-pukovnik Milan Simović, vanr. br. maj, str. 82

Uloga vrhovnog komandanta u stvaranju i razvoju Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane – general-pukovnik Enver Čemalović, – vanr. br. maj, str. 87

Tito – večiti simbol našeg bratstva, jedinstva i snage – general-potpukovnik Stevan Roglić – vanr. br. maj, str. 92

Formiranje i razvoj Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva – general-pukovnik Zdenko Ulepić – vanr. br. maj, str. 109

1981. (*Simpozijum »Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo u NOR-u«* – br. 1)

Uloga vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita u stvaranju i razvoju RV i PVO – general-pukovnik Zdenko Ulepić – br. 1/8

Iskustvo iz borbene upotrebe Ratnog vazduhoplovstva u NOR-u – pukovnik Živko Radović – br. 1/17

Vazduhoplovna podrška jedinicama NOVJ – pukovnik Randel Matić – br. 1/24

Vazduhoplovna podrška jedinicama mornarice NOVJ – kapetan fregate Vladimir Isaić – br. 1/29

Protivvazдушna odbrana u narodnooslobodilačkom ratu – pukovnik Miljenko Sršen – br. 1/36

Neobrađeni i sporni događaji, datumi, mesta i ličnosti iz istorije RV u NOR-u – potpukovnik mr Predrag Pejčić, – br. 1/48

Iskustva iz održavanja aviona u NOR-u – pukovnik Božidar Spasojević, dipl. inž. – br. 1/58

Sanitetska evakuacija vazdušnim putem – potpukovnik dr Stojan Dželajlija – br. 1/66

Negovanje vazduhoplovnih tradicija – pukovnik Stevan Drakulić – br. 1/73

Kako negovati vazduhoplovne tradicije – major Albert Miletić – br. 1/83

Sistem obuke dubliranjem – Titova ideja – general-pukovnik Božo Lazarević – br. 1/92

Strategijski aspekti stvaranja i razvoja Ratnog vazduhoplovstva – general-potpukovnik Miliija Stanišić – b. 1/96

Vazduhoplovna bibliografija NOR-a – profesor Mirjana Škerlj – br. 1/10

Specifičnosti u formiranju Grupe vazduhoplovnih divizija – general-pukovnik Zdenko Ulepić – br. 2/46

Četiri decenije Jugoslovenske narodne armije – general-pukovnik Stevan Roglić – br. 6/1

1982.

Četrdeset godina Titovog vazduhoplovstva – general-potpukovnik Slobodan Alagić – br. 3/7

Uticaj naučnoistraživačkog rada, proizvodnje i održavanje na razvoj RV i PVO u proteklom periodu – pukovnik Mateja Anđelković – br. 3/29

Odluke od posebnog značaja za formiranje i razvoj ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane – general-pukovnik Zdenko Ulepić, – br. 3/38

Formiranje i dejstva Grupe vazduhoplovnih divizija – general-pukovnik Božo Lazarević – br. 3/43

Moji ratni drugovi – pukovnik Đuro Ivanišević – br. 3/54

Tehnička služba Druge eskadrile NOVJ – potpukovnik Duje Bulj i kapetan Danijel Kuzma – br. 3/59

Vazduhoplovci – narodni heroji Jugoslavije – 3/65

Prva i Druga eskadrila NOVJ u podršci jedinica naše Ratne mornarice – potpukovnik mr Predrag Pejčić – br. 5/40

1983.

Četrdeset godina inženjerskih jedinica RV i PVO – br. 2/4 – potpukovnik Danilo Kovačević

Poruke Titovih govora pripadnicima RV i PVO – potpukovnik mr Predrag Pejčić, – br. 3/1

1984.

40 godina razvoja Vazduhoplovne vojne akademije – general-major Zvonko Jurjević – br. 1/4

Desant na Drvar – potpukovnik dr Predrag Pejčić – br. 3/13

Titov ratni let sa Kupreškog polja za Bari – potpukovnik Dušan Otović – br. 4/6

Vazduhoplovna vojna akademija – četrdeset godina ukorak sa vremenom – general-major Miloš Bajčetić – br. 5/1

Sećanja na slavne dane rađanja našeg Ratnog vazduhoplovstva – general-pukovnik u penziji Zdenko Ulepić – br. 6/39

1985.

Operativna upotreba Grupe vazduhoplovnih divizija u završnim operacijama I, II i III jugoslovenske armije – general-major Božo Lazarević (članak objavljen u Vazduhoplovnom glasniku br. 5/1950) – br. 3/9

Vazduhoplovna štampa u narodnooslobodilačkoj borbi – Pejčić Predrag (članak objavljen u Glasniku RV i PVO br. 2/1972) – br. 3/41

Sa Vrhovnim komandantom preko 700 časova u vazduhu u misiji mira širom sveta – general-major avijacije Nikola Žutić – br. 3/70

Avijacija Petog korpusa NOVJ – general-potpukovnik Ljubiša Čurgus – br. 3/74 (članak objavljen u Glasniku RV i PVO br. 4/1977)

Ratno vazduhoplovstvo u vojnoj strategiji NOR-a – general-potpukovnik Stevan Roglić (članak objavljen u Glasniku RV i PVO br. 4/1979) – br. 3/85

Uloga vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita u stvaranju i razvoju RV i PVO – general-pukovnik Zdenko Ulepić (članak objavljen u Glasniku RV i PVO br. vanredan 1981.) – br. 3/96

Strategijski aspekti stvaranja i razvoja Ratnog vazduhoplovstva – general-potpukovnik Milija Stanišić (članak objavljen u Glasniku RV i PVO, vanredan broj 1981.) – br. 3/101

Četrdeset godina Titovog vazduhoplovstva – general-potpukovnik Slobodan Alagić (članak objavljen u Glasniku RV i PVO br. 3/1982.) – br. 3/114.

b) Čuvari neba – vazduhoplovni ilustrovani časopis

1948.

Prvi partizanski avijatičar, narodni heroj Franjo Kluz – br. 1/4

Jedan dan sa braćom Rusima na sremskom frontu – T. Amidžić – br. 1/5

1949.

Prvo partizansko bombardovanje – br. 4/4

Napad na brodove – br. 4/7

Sedam godina Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva (referat generala Z. Ulepića) br. 8/2

Uspomene na heroja (F. Kluz) – br. 8/12

Iz borbe za oslobođenje naše zemlje – br. 8/17

1950.

Naš prvi hidroavion – N. Lekić – br. 15/5

Sećanje na palog druga Ratka Jovanovića – kap. Božo Milanović – br. 15/8

Naš politički rad – iz života Prve vazduhoplovne baze – pukovnik Ljubiša Čurgus – br. 21/2

c) »Narodna krila« – časopis sportskog vazduhoplovstva

1947.

Prvi partizanski avijatičari – god. I, br. 1/23–24

Momenti iz borbe (sa sremskog fronta) – ppukovnik A. Boljević, – br. 2/31

U prvom padobranskom bataljonu NOVJ – br. 5 i 6/36–37

Izvršavajući ratni zadatak poginuo je komandant puka Malnarić – br. 7/29

1948.

Tito, stvaralac našeg vazduhoplovstva – br. 5/4, 5 i 6

Sjećanje na pale drugove – br. 5/7–8

Jedan ratni zadatak – major M. L. – br. 5/9–10

Crtice sa Visa – poručnik Nedeljko Pajić, – br. 5/12–13

»Moje vatreno krštenje« (sa sremskog fronta) – Aleksandar Stefanović, – br. 12/15

1949.

21. maj – Dan Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva – general-major L. Ambrožić, br. 5/2

1950.

Nad otadžbinom (sećanja na ratne dane Prve eskadrile NOVJ) – br. 5/24 –25

Jurišnici su izvršili zadatak – V. Marković, br. 5/14–16.

Tako smo počeli (iz života Prve eskadrile NOVJ), br. 21/4.

64. ratni zadatak – N. Lekić, br. 21/6.

Pilot Alek (o A. Markoviću, pilotu 1. eskadrile NOVJ – odlomak iz »Dnevnika« V. Dedijera), br. 21/12.

Probni let (Tugomir Prebeg), br. 21/14.

1951.

Prvi transporteri – D. V., br. 22/2

Rafali, Đuro Ivanišević, br. 26/2.

C) LISTOVI

a) »Krila armije« – list RV i PVO

1948.

- Prve akcije nad domovinom – major Đuro Ivanišević, br. 4/3
Učešće lovaca u završnim operacijama za oslobodenje naše domovine
– 1. Sierčić – br. 13/3
Jedan od mnogih dana rata naših lovaca – J. Makvić – br. 14/4
Prvi borbeni let našeg puka – poručnik Aleksandar Janković – br. 14/4
Susret sa neprijateljem – poručnik Lošić – br. 14/4
Zastavnik Seršen je pisao – br. 14/4
Borba Prve lovačke eskadrile – major M. Protić – br. 14/5
Poslednji zadatak našeg puka – potporučnik B. Kozarski – br. 14/5
Moj ratni zadatak – potporučnik Dim. Stanojević – br. 14/5

1949.

- Referat generala Z. Ulepića povodom 7-godišnjice RV – br. 36/1
Uništavali smo neprijatelja i pod najtežim uslovima – br. 36/2, por.
M. Kovačić

1950.

- Pilot-lovac Grabar – potpukovnik Ljubiša Čurgus – br. 88/4
Ratni drugovi (reportaža) – kapetan V. Marković – br. 88/5

1951.

- Spomenik zahvalnosti prvim partizanskim avijatičarima – br. 139/1
Referat pukovnika Rada Bašića povodom 21. maja – br. 140/1
Prva partizanska krila-sećanja na narodnog heroja Franju Kluza – br. 140/2
Iz dejstva Prve i Druge eskadrile NOV i POJ – V. Marković. – br. 140/4
Moj prvi let u ofanzivi – kap. Luka Popov – br. 140/4
U pozadini neprijatelja – Živko Mihajlović – br. 140/5
Sa našim mehaničarima u Alžiru – puk. inž. Danilo Hubmajer – br. 140/5
Svetli likovi avijatičara NOB-e – br. 170/8 i 9

1952.

- Rudi Luidi – ppukovnik Đura Ivanišević – br. 186/3
Čvrsti su temelji na kojima je stvoreno Jugoslovensko ratno vazduhop-
lovstvo pukovnik Lj. Čurgus – br. 187/6

U spomen herojima – prvim partizanskim pilotima – br. 187/6
Zapisi – iz beležnice komesara – pukovnik Lj. Čurgus – br. 187/7
Aerodrom u plamenu – major Božo Mutić. br. 187/7
Na ratnim tradicijama – borbene tradicije 422. jurišnog puka – br. 187/8
Na ratnim tradicijama 112. lovačkog puka – br. 216/2
Poslednji uspon Josipa Križaja – Oto Bihalji–Merin, – br. 217/4

1954.

Istorijski put stvaranja vazduhoplovstva nove Jugoslavije – br. 261/6
Primer kako se treba boriti za slobodu svoje domovine (o F. Kluzu) – br. 261/6

1956.

Značajni datumi iz razvoja JRV – br. 310/8
Pre 13 godina poginuo heroj Ivo Lola Ribar – J. Zajac, – br. 323/9

1957.

Poslednji let sa Kluzom – major Husein Okanović – br. 334/4
Iz ratnih dejstava 423. jurišnog puka – ppukovnik Luka Popov – br. 334/4
Od Vlasenice do Visa – puk. K. Mihajlovski – br. 334/5
Nalazimo se odmah iza fronta – br. 334/5
Susreti sa drugom Titom – 334/3
Prvi letački ručak – Branko Čopić – br. 334/6
Takav je bio Franjo Kluz – kap. Leo Vincetić – br. 334/8
U spomen hrabrom pilotu – D. Jenčić – 334/8
Narodni heroj Rudi Čajavec – D. Jenčić – br. 334/8

1958.

Prvi omladinski vazduhoplovni bataljon – pukovnik Stevan Roglić – br. 358/3
Zapaljeno skrovište – kap. I klase D. Stanojević – br. 358/3
Topovnjača je nestala pod vodom – kap. I klase Bogomir Pepel – br. 358/3
Ponekad i »olupina« gori – major Husein Okanović – br. 358/3

1959.

Od br. 373 do 376, u okviru opšte i nacionalne istorije vazduhoplovstva, u nastavcima dat je pregled razvoja i dejstva vazduhoplovstva u NOR-u.

Prelet Franje Kluzi i Rudi Čajavca na oslobođenu teritoriju – major D. Jenčić, br. 382/5

Jubilej puka – proslava 15-godišnjice stvaranja jedinica – br. 390/2

Značajan jubilej – 15-godišnjica stvaranja vazduhoplovnih divizija i pukova na sremskom frontu – D. J. – br. 396/3

1960.

Franjo Kluz – pionir našeg RV – br. 399/6

Rudi Čajavec – br. 400/6

Bel u Bolu (razgovor sa prvim partizanskim pilotom na hidroavionu č. Vrabićem) – vodnik I klase M. Radosavljević – br. 407/5

Juriš na Obljaj (o pogibiji Nikole Vemića) – major P. Opačić – br. 407/5

1961.

Značajan doprinos našeg vazduhoplovstva za konačno oslobođenje zemlje – Božo Lazarević – br. 430/1

Dogodilo se toga dana – br. 430/3

Ratni zadatak na dravskom mostobranu (sećanja) – br. 430/4 – M. Aćimović

1962.

Od Dubrovnika do Srema (20 godina RV) – pukovnik Lj. Čurgus – br. 446/4

Drugarska obaveza vazduhoplovaca Prve vazduhoplovne baze – Dušan Jenčić, br. 447/4

Put u vazduhoplovstvo (I deo) – pukovnik Vladimir Bakarić – br. 448/4

Put u vazduhoplovstvo (II deo) – pukovnik V. Bakarić – br. 449/4

Preko tri kontinenta (Omladinski bataljon na putu u vazduhoplovstvo) – kap. Beri Pender – br. 450/4

Razgovori o avijaciji – pukovnik Lj. Čurgus – br. 451/2

Susreti sa avijatičarima u ratu – puk. Lj. Čurgus – br. 452/4

Prva eskadrila petog korpusa – ppuk. D. Jenčić – br. 453/4

Što pre u domovinu – na front – general M. Simović – br. 454/4

Grupe ilegalaca – ppuk. D. Jenčić – br. 454/4

Rešenje u pravi čas – puk. Lj. Čurgus – br. 454/4

Borbena dejstva Eskadrile petog korpusa – ppuk. D. Jenčić – br. 454/5

1963.

Jezgro partizanske avijacije – general-major Lj. Čurgus – br. 478/8

Delegati za Drugo zasedanje AVNOJ-a u poseti vazduhoplovcima NOVJ na aerodromu kod Livna – br. 478/9

Tragična smrt Ive–Lole Ribara – br. 478/9

»Narodna krila« – list Prve vazduhoplovne baze NOV i POJ – br. 478/9

Simbol uspona i rasta (20 godina formiranja Prve baze) – V. Kovačević, br. 489/1

Govor general-majora M. Simovića povodom 20. godišnjice Prve baze – br. 489/6

20 godina od pogibije Ive–Lole Ribara – br. 491/4

1964.

- Titova avijacija u završnim operacijama – gen. Lj. Čurgus, – 501/16
Sećanje na školovanje u SSSR-u – Sreten Šantić, – br. 501/18
21. maj – dan jugoslovenskog vazduhoplovstva, – br. 501/18
Stvaranje eskadrilskog kolektiva – D. Jenčić, – br. 504/5
Na domaku linije fronta – D. Jenčić, – br. 505/9
Komandir se nije vratio (Prva eskadrila) – D. Jenčić, – br. 506/7
Baza Vis – D. Jenčić, – br. 507/4
Prvi ratni zadaci – D. Jenčić, – br. 508/4
U zaštiti »dakota« – ppuk. D. Jenčić, – br. 509/6
Poginuo od sopstvenih bombi (R. Luidi) – D. Jenčić, – br. 509/6
Dejstvo bez zastoja (sremski front) – D. Jenčić, – br. 510/8
»Vatreno krštenje« – ppuk. D. Jenčić, – br. 511/7
Susret u vazduhu – ppuk. D. Jenčić, – br. 512/8
Formiranje štaba RV NOVJ – D. Jenčić, – 513/8
Naši piloti u slovačkom ustanku (iz borbe naših vazduhoplovaca protiv fašizma u drugom svetskom ratu) – Č. Janić – u nastavcima br. 512/13, 513/13, 514/13, 515/18.
Hoćemo da letimo – (u susret 20-godišnjici formiranja prvih vazduhoplovnih pukova – ppuk. D. Jenčić, – br. 515/16
I naše nebo postalo je slobodno – general Z. Ulepič, – br. 516/4
Avijacija u beogradskoj operaciji – Č. Janić – br. 516/21

1965.

- Generacija koja se pamti (dve decenije od formiranja naše prve vazduhoplovne škole – Lj. Krstić, – br. 521/4
In memoriam – Nenad Krsnik – br. 522/13
Vazduhoplovni kalendar – br. 518/14, 519/14, 520/14, 521/14, 522/14, 523/14, 525/14, 526/9, 527/25, 528/14, 529/14, 530/10, 531/10, 532/10, 533/10, 534/14, 535/14, 536/14, 537/14, 538/14, 539/18, 540/21, 541/14
Od Srema do Donjeg Miholjca – Đ. Milanović, – 525/4
Kroz kišu čelika (sećanja naših ratnih pilota) – Đ. Milanović, – br. 526/3
Put do pobede (sećanja učesnika u poslednjim borbama za oslobođenje) – Đ. Njego, – br. 527/7
Spomenik na ratnom aerodromu – D. J. – br. 527/24
Gospodinci – ratni aerodrom – br. 527/25
Dejstvo naše avijacije od 9. do 25. maja 1945. godine – br. 527/24–25
Simbol »Triglava« na partizanskom avionu – ppuk. Dušan Jončić, – br. 535/2–3

1966.

21. maj – dan jugoslovenskog vazduhoplovstva (prvi borbeni izveštaj F. Kluza; Prva vazduhoplovna baza; Stvaranje eskadrilskog kolektiva u NOB; Tragična smrt Ive–Lole Ribara; Obuka pilota u ratu; Prvi letački ručak) – br. 542/10–11

Sećanja ratnih pilota na dejstva 1945. – br. 551/12
Vazduhoplovne divizije – br. 551/12
Sava Poljanec (in memoriam) – br. 563/5

1967.

Prvi partizanski avioni i prva dejstva (feljton u nastavcima – 1), br. 571/10–11

Vazduhoplovna baza u Livnu (2 nastavak), br. 572/10–11

Formiranje borbenih eskadrila NOVJ (nastavak br. 3) – br. 573/10–11

Novi vazduhoplovni kadrovi i jedinice (nastavak br. 4) – br. 574/10–11

Osposobljavanje vazduhoplovnih kadrova (nastavak br. 5), br. 575/14–15

Let na slobodnu teritoriju–kako je »domnije–17« preleteo u Livno 13. novembra 1943. godine – br. 575/14

28 ratnih zadataka (sećanja na borbena dejstva za oslobođenje zemlje) – br. 575/15 – Trifun Amidžić

Proslava 25. godišnjice RV i PVO (referat generala Jovića i dodela diploma »instruktora letenja za zlatnim letačkim znakom« poginulim pilotima) – br. 576/1–3

Formiranje pukova i divizije (nastavak feljtona – br. 6) – br. 577/10–11

Dejstvo u periodu januar – maj 1945. (nastavak br. 7) – br. 577/10–11

1968.

Rađanje Titove avijacije – br. 609/4

1969.

Sa ratnih staza Prve eskadrile – br. 622/10

Put dug 177 dana – pukovnik Stevan Roglić, – br. 624/7

1971.

Prvi partizanski piloti (feljton) – br. 672–673/43

Formiranje Prve vazduhoplovne baze NOVJ – (feljton, nastavak br. 2), – br. 674/13

Formiranje Prve i Druge eskadrile NOVJ – obuka u Africi (nastavak br. 3), br. 675/13

Ratni zadaci Prve i Druge eskadrile NOVJ – na nebu Jugoslavije (nastavak br. 4), br. 676/21 (priredio ceo feljton kapetan – pilot Velimir Bunjac)

U vazдушnim okršajima (feljton), br. 677/13

Komandir je poginuo (nastavak feljtona), br. 684/13

Pobuna na brodu, – br. 686/19 (feljton)

Snage su narasle (feljton) – br. 685/13

1972.

- U Jedanaestoj diviziji (nastavak feljtona br. 4), – br. 687/13
Ratne akcije prvih partizanskih pilota – M. Š., – 688/5
Avioni NOR-a – »Potez-XXV« – Č. J., – br. 688/5
Prva vazduhoplovna baza – M. Š., – br. 689/7
Avioni u Nor-u – »Dornier-do-17« – Č. J., – br. 689/7
U paklu protivavionske vatre – P. Pejčić, – br. 689/21 (feljton)
Prva lovačka eskadrila NOVJ – M. Š. – br. 690/7
Avioni u NOR-u – Spitfajer Vc –, – br. 690/7
Na krilima »jakova« – P. Pejčić, – br. 690/13 (feljton)
Druga lovačka eskadrila NOVJ – M. Š., – br. 691/5
Avioni u NOR-u – Hariken MK-IV –, – br. 691/5
Jurišnici su zatvorili krug – P. Pejčić, – br. 691/13 (feljton)
Eskadrila za vezu vrhovnog štaba NOVJ – M. Š., – br. 692/7
Avioni u NOR-u – Polikarpov PO-2 – Č. J., – br. 692/7
Između topova i oblaka – P. Pejčić, – br. 692/13 (feljton)
Avijacija 5. korpusa NOVJ – M. Š., – br. 693/5
Avioni u NOR-u – »kaproni CA 310« i 311 – Č. J., – br. 693/5
Prolećna ofanziva s neba (feljton) – P. Pejčić, – br. 693/13
11. vazduhoplovna lovačka divizija – M. Š., – br. 694/5
Avioni u NOR-u – lovac »JAK-3«, – Č. J., – br. 694/5
U vrhovnom štabu u Drvaru (feljton, sećanja na prve dane stvaranja našeg ratnog vazduhoplovstva) – Z. Ulepić, – br. 694/13
42. vazduhoplovna jurišna divizija – M. Š., – br. 695/5
Avioni u NOR-u – »iljušin IL-2«, – Č. J., – br. 695/5
Po Titovom naređenju odlazim u Crnu Goru – general Z. Ulepić (feljton, br. 2), br. 695/13
Omladinski bataljon i školovanje u SSSR-u – M. Š., – br. 696–697/34
Avioni u NOR-u – »petljakov Pe-2«, – Č. J., – br. 696–697/34
Završne borbe i pobeda – general Z. Ulepić (feljton, br. 3), br. 696–697/35
1.445 borbenih letova (izvod iz knjige »Vazduhoplovstvo u NOR-u) – br. 696–697/37
Partizanski aerodrom na Medenom Polju – Nikola Banjac, br. 702/13

1973.

- Bomba je eksplodirala (feljton) – Kažimir Pribilović, – br. 713/17
Jubilej Prve vazduhoplovne baze, – br. 730/12

1974.

- Uspešna dejstva na sremskom frontu – Mirjana Škerlj, – br. 758/8
Veliki doprinos konačnom oslobođenju – M. Škerlj, – br. 759/9
Negovanje ratnih tradicija (30-godišnji jubilej ratnih pukova) – Rado-ljub Matović, – br. 760/12–13
Najbolji u Grabarovom odeljenju – P. Pejčić, – br. 760/14
Zaboravljeni bataljon (uz 30-godišnjicu formiranja I padobranskog bataljona NOV I POJ) – pukovnik Stojan Jović, – br. 760/22
Doček nove 1945. godine (feljton) – br. 760/27

1975.

- Intenzivna obuka u surovim uslovima – M. Škerlj, – br. 761/9
Poslednji ratni zadatak majora Malnarića – br. 767/9
Vazduhoplovna podrška 4. JA – br. 767/9
Pre trideset godina (hronologija događaja u NOB-i – br. 767/9
Vazduhoplovne snage u sremskoj operaciji – br. 767/11
U predvečerje pobede – Z. Ulepič, – br. 767/20
Grabar se nije vratio (likovi palih pilota) – Mile Rodić, – br. 768/5
U predvečerje pobede (nastavak feljtona, br. 2) – Z. Ulepič, – br. 768/16
Vazduhoplovna podrška (završne operacije i oslobođenje zemlje) – br. 769/16
U predvečerje pobede (nastavak feljtona br. 3) – Z. Ulepič, – br. 769/24
U predvečerje pobede (br.4) – Z. Ulepič, – br. 770/24
Konačni obračun (br. 5) – Z. Ulepič, – br. 771/16
Mesečni operativni izveštaj Štaba grupe vazduhoplovnih divizija za mesec maj 1945. godine (dokumenat) – br. 771/16
Šmajserom zarobio nemačku »štuku« (feljton) – P. Pejčić, – br. 783/13

1977.

- Put za Afriku (Ratni put Prve i Druge eskadrile NOVJ – Đuro Ivanišević, br. 810/4
Susret s drugom Titom (nastavak br. 2 – Ratni put Prve i Druge eskadrile NOVJ) – Đ. Ivanišević, – br. 811/12
Pogibija Franje Kluza (br. 3 – ratni put Prve i Druge eskadrile NOVJ) – Đ. Ivanišević, – br. 812/16
Prebaziranje na Vis (br. 4 – ratni put Prve i Druge eskadrile NOVJ) – Đ. Ivanišević, – br. 813/13
U završnim operacijama (br. 5 – ratni put Prve i Druge eskadrile NOVJ) – Đ. Ivanišević, – br. 814/13
Kod druga Tita na Visu – pukovnik u penziji Franjo Lolić, – br. 815/21
Let u slobodu (stvaranje Partizanske avijacije) – br. 816/13
Maršal Tito, tvorac našeg Ratnog vazduhoplovstva – general-pukovnik Zdenko Ulepič, – br. 817–818/6–7
Maršal Tito vrši smotru 254. puka – Sreten Šantić, – br. 817–818/8
Desant na Drvar (nastavak br. 2 – Maršal Tito–tvorac našeg RV) – gen. puk. Z. Ulepič, – br. 819/13
Sastanak u Kazerti (nastavak br. 3 – Maršal Tito–tvorac našeg RV) – Z. Ulepič, – br. 820/13
Titove poruke (nastavak br. 4 – Maršal Tito–tvorac našeg RV) – Z. Ulepič, – br. 821–822/17
Oslonac na sopstvene snage (nastavak br. 5 – Maršal Tito–tvorac našeg RV) – Z. Ulepič, – br. 823–824/15
Prošli smo kroz sve oluje (nastavak br. 6 – Maršal Tito–tvorac našeg RV) – Z. Ulepič, – br. 825/13
Godišnjica ratnih vazduhoplovnih pukova – br. 831/12
Školovanje vazduhoplovaca u NOR-u – general-pukovnik Z. Ulepič, – br. 832/23
Partizanska avijacija – br. 832/27

1978.

Školovanje vazduhoplovaca u NOR-u – general-pukovnik Z. Ulepič
(nastavak br. 2), br. 833/12–13

1979.

Savezničke »dakote« su odbranjene (iz knjige P. Pejčića »Pilotske inicijative«) – br. 862/17

Iz Prve eskadrole NOVJ (podaci) – br. 864/15

Titova prva smotra pilota – br. 873/8

Jubileji vazduhoplovnih pukova – P. Pejčić, – br. 880/2

1980.

Hronologija stvaranja i razvoja RV i PVO – 1942 (od aprila do jula)
– M. Škerlj (iz knjige »Čuvari našeg neba«) – br. 883/12

Hronologija stvaranja i razvoja RV i PVO – 1943. – M. Škerlj (iz knjige »Čuvari našeg neba«) – br. 884/12

Hronologija stvaranja i razvoja RV i PVO – 1944. (januar–20. aprila)
– M. Škerlj (Iz knjige »Čuvari našeg neba«) – br. 885/12

Hronologija stvaranja i razvoja RV i PVO – od 22. aprila do 16. avgusta 1944. – M. Škerlj (Iz knjige »Čuvari našeg neba«) – br. 886/12

Hronologija stvaranja i razvoja RV i PVO – 26. avgust – 14. septembar 1944. – M. Škerlj (Iz knjige »Čuvari našeg neba«) – br. 887/12

Hronologija stvaranja i razvoja RV i PVO – od 21. septembra do 13. oktobra 1944. – M. Škerlj (Iz knjige »Čuvari našeg neba«) – br. 888/12

Moji susreti sa drugom Titom – general-pukovnik Zdenko Ulepič – br. 889/6

Tito je verovao u nas i mi u njega – general-pukovnik Milan Simović – br. 889/7

Uloga Vrhovnog komandanta u stvaranju i razvoju RV i PVO – general-pukovnik Enver Čemalović – br. 889/9

Titovo delo – inspiracija za nove pobede – general-potpukovnik Stevan Roglič – br. 889/10

Uvek pod Titovom zastavom – general-potpukovnik Ilija Perišić – br. 889/14

Letovi sa Vrhovnim komandantom – general-major Nikola Žutić – broj 889/15

Zavet Titove generacije – general-major Vojislav Mikić – br. 889/14

Poslednji iz »Partizanske avijacije« – in memoriam – br. 892/6

Titov prvi ratni let – br. 892/12

Simpozijum »Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo u NOR-u« – br. 901/2

Tito – strateg i inspirator revolucije – Predrag Pejčić – br. 903–904, str. 3

Uloga vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita u stvaranju i razvoju RV i PVO – general-pukovnik Zdenko Ulepič (referat sa simpozijuma »Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo u NOR-u«) – br. 903–904/17

1981.

Uloga vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita u stvaranju i razvoju RV i PVO (nastavak br. 2) – general-pukovnik Zdenko Ulepič (referat sa simpozijuma »Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo u NOR-u«) – br. 905/9

In memoriam – Blažo Kovačević, general-major u penziji – br. 906/2

Formiranje Prve eskadrile NOVJ (Iz knjige »Čuvari našeg neba«) – br. 911/9

Prvi partizanski avioni (Iz knjige »Čuvari našeg neba« – br. 914/17

Susret sa veteranima – 37-godišnjica Druge eskadrile NOVJ na aerodromu Brežice – br. 917/4

Spomen obeležje Druge eskadrile NOVJ – Mirjana Škerlj – br. 918/11

U spomen partizanu-pilotu – svečanost u Kaknju – Radoljub Matović, br. 919–920/7

Četiri decenije vazduhoplovne veze – pukovnik Osman Dogdibegović – br. 922/8

Formiranje vazduhoplovnih pukova – br. 927/15

1982.

Hronologija događaja – januar – M. Škerlj – br. 929/7

Hronologija događaja – februar – M. Škerlj, – br. 931/7

Vazduhoplovna spomen-obeležja – B. Arandelović – br. 932/7

Hronologija događaja – mart – M. Škerlj – br. 933/11

Hronologija događaja – mart (od 16. do 30) – M. Škerlj – br. 934/11

Hronologija događaja – april – M. Škerlj – br. 935/15

Hronologija događaja – april (16–30) – M. Škerlj – br. 937/7

Vazduhoplovna spomen-obeležja – B. Arandelović – br. 937/7

Sećanje na prve posleratne godine – general-pukovnik Zdenko Ulepič – br. 938/16

U 11. vazduhoplovnoj diviziji – Ljubiša Čurgus – br. 938/20

Ratko Jovanović – Milan Simović – br. 938/20

Arso Boljević – Zdenko Ulepič – br. 938/21

Video sam Tita – Franjo Lolić – br. 938/21

Pred spomenikom Kluzi i Čajaveca – na partizanskom aerodromu u selu Međuvođu – Radoljub Matović – br. 939/6

Krajišnici se ponose svojim pilotima – pozdravni govor narodnog heroja Obrena Stišovića – br. 939/7

Ovde je rođeno Titovo vazduhoplovstvo – iz pozdravnog govora general-potpukovnika Slobodana Alagića – br. 939/7

Susret veterana 113. i 423. puka – zapis iz Bačkog Brestovca – 939/14

Partizanski piloti lete – Đura Ivanišević – br. 940/31

Vazduhoplovna spomen-obeležja – B. Arandelović – br. 940/31

Kalendar događaja – M. Škerlj – br. 941/15

»Julka« – naš prvi transport – Biserka Isaković – br. 943/11

Fliht – prvi partizanski hidroplan – Rafael Perhauc – br. 944/11

Sledbenici Prve vazduhoplovne baze – Šaćir Zulović – br. 945/11

Moj put u vazduhoplovstvo – Rajko Knežević, pukovnik u penziji – br. 946/11

Moj put u vazduhoplovstvo (nastavak – br. 2) – Rajko Knežević–br. 947/13

Hrabro su se borili za slobodu neba (uz 38-godišnjicu prvih vazduhoplovnih pukova – Mirjana Škerlj, profesor – br. 948/14

Moj put u vazduhoplovstvo (nastavak br. 3) – Rajko Knežević, pukovnik u penziji – br. 948/15

1983.

Moj put u vazduhoplovstvo (nastavak br. 4) – Rajko Knežević, pukovnik u penziji – br. 949/13

Titov prvi ratni let (feljton – detalji iz knjige »Titovi ratni letovi« – Otović i Dželebdžić – br. 950/13

Neimari velikih pobjeda – Četiri decenije inženjerije JNA – potpukovnik Danilo Kovačević – br. 951/4

Šta će nam aerodrom, družo maršale (feljton – detalji iz knjige »Titovi ratni letovi« – Otović i Dželebdžić) – br. 951/13

Istorijski let s Kupreškog polja u Bari (feljton – detalji iz knjige »Titovi ratni letovi« – Otović i Dželebdžić) – br. 952/13

Prvi zavet pilota (Vis, 2. septembra 1944) – br. 593/8

Kratak i slavan ratni put (Prva vazduhoplovna baza) – profesor Mirjana Škerlj – br. 960/7

1984.

Ponosni smo na pređeni put – general-major Zvonko Jurjević – br. 964–965/4

Za slobodu neba domovine – R. Matović – br. 968/6

Hrabri i smeli piloti borci – br. 968/7

Vis – naš nosač aviona – Danilo Kovačević – br. 968/6

Otkrivena spomen-bista Franje Kluza – svečanost u Omišu – R. Matović – br. 969–970/11

Titov let sa Kupreškog polja – D. Otović – br. 969–970/21

Smeli borci za slobodu neba domovine – Mirjana Škerlj – br. 971/7

Mehaničarska četa NOVJ – Mirjana Škerlj – br. 971/13

Krilo ponosa i zaveta – svečanost na Visu – R. Matović – br. 973/3

Četiri decenije Eskadrile za vezu – M. Đokić br. 973/6

Aerodrom Vis u NOR-u – Eskadrile sa »nosača aviona« na Jadranu – br. 973/13

Partizanske kupole nad Apulijom – Stojan Jović, pukovnik u penziji br. 974/13

Dejstva iz vazduha za slobodu zemlje – RV u završnim operacijama za oslobodjenje zemlje – general-pukovnik Zdenko Ulepić – br. 976/13

Divizija u vazдушnom ešelonu – br. 977–78/6

Jubileji – kratak istorijat lovačkih i jurišnih vazduhoplovnih pukova – Mirjana Škerlj, profesor – br. 977–78/6, 7 i 8

Lovci se ponose sledbenicima – Zoran Brkić – br. 977–78/7

Najbrža ratna škola – M. Savić – br. 977–78/7

Čvrste spono drugarstva – M. Milekić – br. 977–78/7

Tradicije kao nadahnuće – Velimir Bunjac – br. 977–78/8

Veterani uveličali slavlje – V. Veljković – br. 977–78/8

Mlada krila – eskadrila – R. M. – br. 977–78/8

Ponosni smo na pređeni put (jubileji) – Boško Milutinović – br. 979–980/6 i 7

Sećanje na drugove – J. Lemo – br. 979–980/6

Proleter i stižu u Belu Crkvu – Lj. Č. – br. 979–980/8

Prva ambulanta (sećanja) – br. 979–980/8

Učio sam uz pitomce (sećanja) – br. 979–980/8

Učionice uz – front – potpukovnik u penziji Ljubomir Krstić – br. 979–980/9

Krv za junačku krv – br. 979–980/9

Avijacija u mostarskoj operaciji – Mladen Savić – br. 981/13

Četrdeset godina slobode – Radoljub Matović i Mirjana Škerlj – br. 982/8. i 9.

Avijacija u pomorskim operacijama – kapetan fregate mr Vladimir Isačić br. 982/13

Jurišnici na okupu – B. Perić – br. 982/14

Rat – surova pilotska škola – general-pukovnik Slobodan Alagić (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) – br. 983/6

Četvrta saveznička vazduhoplovna sila – general-pukovnik u penziji, narodni heroj Božo Lazarević (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) – br. 983/7

Istina o savezničkoj pomoći – general-pukovnik u penziji Zdenko Ulepić (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) br. 983/7

Borbeni moral za divljenje – general-potpukovnik u penziji Ljubiša Čurgus – br. 983/7 (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«)

Dragocena pomoć iz vazduha – general-pukovnik Petar Gračanin (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) br. 983/7

Veliki doprinos pobjedi – R. Matović – br. 983/8 i 9

Avijacija u proboju sremskog fronta – Mladen Savić – br. 983/13

Uspešno smo pratili pilote – general-major u penziji Mehmed Šeremet (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) – br. 984/4

Vis smo čuvali kao zenicu oka – general-major u penziji Ante Biočić (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) – br. 984/4

Komandovanje avijacijom – iskustva i pouke – general-pukovnik u penziji Stevan Roglić (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) br. 984/5

Izborili smo se za historijske uslove – general-potpukovnik u penziji Fabijan Trgo (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) – br. 984/5

Neprijatelj nas nije štedeo – general-potpukovnik Vojislav Mikić (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) – br. 984/5

Prvi lovački puk – narodni heroj Petar Radević, pukovnik u penziji – (okrugli sto »RV u strategijskoj koncepciji NOR-a«) – br. 984/13

Ne daj se Tugo... (iz dnevnika pilota Druge eskadrole NOVJ Tugomira Prebega) – br. 988/13

U stroju pred maršalom Titom (sećanja) – A. Starc – br. 991/2

b) »Aero svet« – list Vazduhoplovnog saveza Jugoslavije

1951.

Poslednji let sa Kluzom – godina I, br. 1/2

Naš prvi komandant (o M. Malnariću) – Luka Popov, – br. 4/3

Put našeg vazduhoplovstva – puk. Arso Boljević, – br. 6/1

Partizansko bombardovanje (prvi zadatak F. Kluz) – N. Lekić, – br.

6/2

Sećanje na poginule pilote – br. 6/2

U nebeskoj zasedi (reportaža) – br. 6/3

1952.

»Kukuruzari« (reportaža o Prvoj eskadrili NOVJ) – Ž. V. br. 11/5

Ratni zadaci pilota Majcena – Ž. V., – br. 15/2

Četiri protiv jednoga (obaranje aviona Fi-156 Eskadrile za vezu VŠ i pogibija V. Četkovića – Božo Milanović, – br. 22/2

Junačka smrt – B. Č., – (pogibija pilota Vulovića jesen 1943) – br. 24/2

Major Franjo Kluz nije se vratio sa zadatka – br. 30/1

Crtice iz prošlosti naše avijacije – br. 30/2-3

Avijacija u proboju sremskog fronta – br. 30/4

1953.

Naš prvi hidroavion – N. L. – br. 39/3

Prvi hidroavion (reportaža koja je objavljena u časopisu »Čuvari neba«) – N. L. – br. 50/6

Pukovnik Arso Boljević (in memoriam) – br. 51/2

Prvi hidroavion (nastavak reportaže, br. 2) – N. L., – br. 51/6-7

1954.

Prvi borbeni let (reportaža sa sremskog fronta) – br. 55/7

Miša Jazbec, mehaničar Rudi Čajaveca – D. Radosavljević, – br. 64/3

Dva svetla lika (R. Čajavec, F. Kluz) – br. 64/6

1956.

Osuđen na smrt (zapis o herojskom držanju Arkadija Popova pred neprijateljem) Ž. Vukosavljević – br. 123/12.

1957.

U vrtlogu hamsita (reportaža – obuka eskadrila NOVJ u Africi) – Ž. Vukosavljević, – br. 127/8

1959.

Desant na Drvar (sećanja) – general-pukovnik Zdenko Ulepič, – br. 183/1-2

Partija je rukovodila (ilegalni rad Kluza i Čajaveca) – Č. Janić, – br. 183/2

Neobičan pogodak (uspomene ratnih pilota – A. Lešić) – br. 197/6

1960.

Ratni aerodrom na Visu – br. 207/6

Od prvih letova do danas – br. 207/8–9

»Harikeni« napadaju – Č. J. – br. 107/10

Kroz zastor protivavionske (reportaža iz ratnih dana sa sremskog fronta) – D. R. br. 207/11

Prve eskadrile NOVJ – br. 207/11

Prepad na konvoj – S. Ubavić, – br. 207/11 (o pilotu J. Antončiču)

Poklon za srećan povratak (sa sremskog fronta) – br. 207/11

1961.

Prve partizanske avio-bombe – major D. Jenčić, – br. 226/3

Eskadrila za vezu VŠ NOV i POJ – br. 229/8

Komandant lovačke divizije – br. 229/8

Avijacija u proboju sremskog fronta 1945. godine – J. Č., – br. 230/3

Naše vazduhoplovstvo radalo se u vatri revolucije (intervju sa generalom Božom Lazarevićem), – br. 231/1 i 3

Mala odiseja Prve vazduhoplovne baze – Ljubiša Ćurgus, – br. 231/2

Operacija br. 4 (Vis) operacija 2. lovačke eskadrile NOVJ – Miloš Marinović, – br. 231/2–3

Duhovita obmana – D. Jenčić, – br. 231/3

Dilema – br. 231/4

87 ratnih zadataka (Mehmedalija Lošić) – S. Ubavić, – br. 231/4

9 tačaka jednog ugovora (školovanje naših vazduhoplovaca u Severnoj Africi) – M. Škerlj, – br. 231/4

Osnivanje eskadrile i prve akcije (operacije Druge lovačke eskadrile NOVJ) (nastavak br. 2) – Miloš Marinović, – br. 232/10–11

Dotrajali avioni nisu umanjili uspeh naših eskadrila zahvaljujući tehničkom osoblju – M. Škerlj, – br. 233/8

Između Knina i Bihaća (nastavak br. 3 operacije Druge eskadrile NOVJ) – Miloš Marinović, – br. 233/14–15

Odeljenje »B« u akciji (nastavak br. 4 operacije Druge eskadrile NOVJ) – Miloš Marinović, – br. 234/8–9

Poslednja godina rata dobro je počela (nastavak br. 5 operacije Druge lovačke eskadrile NOVJ) – Miloš Marinović, – br. 235/8–9

Neprijatelj je tačno gađao (nastavak br. 6 – operacije Druge eskadrile NOVJ) – Miloš Marinović, – br. 236/8–9

Napad na Gospić (nastavak br. 7 – operacije Druge lovačke eskadrile NOVJ) – Miloš Marinović, – br. 237/8–9

Prva akcija na teritoriji Slovenije (nastavak br. 8 – operacije Druge lovačke eskadrile NOVJ) – Miloš Marinović, – br. 238/8–9

Prvi sporazum sa saveznicima – Č. J. – br. 239/4

1962.

Dvadeset godina Ratnog vazduhoplovstva (narodni heroji-vazduhoplovci) – br. 247/1

Četiri besmrtna majora (A. Popov, M. Protić, R. Jovanović, M. Malnarić) – S. Ubavić, br. 249/11

Tragična pogibija Ive Lole Ribara – D. Jenčić, – br. 250/3

Partizanska avijacija – br. 251/8–9

Prva i Druga eskadrila NOVJ – D. Jenčić, – br. 254/8–9

Na straži mira i socijalizma (uz jubilej RV) – general potpukovnik V. Bujanj, /1–2

Kalendar događaja MAJ 1942. – 255/7

Sremski front – br. 255/8–9

1963.

Pred napad (neobični doživljaji naših ratnih pilota) – Aca Blagojević, – br. 266/8

Plen za svakog (reportaža – Đ. Gvozdenović) – D. Kljajić, – br. 267/7

Tako se stvaralo naše vazduhoplovstvo – Č. Janić, – br. 267/7

1964.

Jedan dan na ključu Jadrana – (Vis posle 20 godina) – Aca Radaković, br. 279/7

Vis – baza našeg vazduhoplovstva – Č. Janić, br. 282/4

Na nebu Slovačke – (Sava Poljanec), br. 284/7.

Pregled vazduhoplovnih spomenika i spomen-obeležja¹⁾

Potpukovnik **Božidar Arandelović**²⁾

Red. broj	Mesto	Izgled	Kome je podignut	Ko ga je podigao	Ko ga održava	Mesto nalaženja
1	2	3	4	5	6	7
1	Zalužani	Bista	Franji Kluzu, Rudi Čajavecu i Miši Jazbecu	Aeroklub »R. Čajavec«	Aeroklub »R. Čajavec«	Aerodrom u Zalužanima
2	Urije	Originalno avionsko krilo	Obeležava aerodrom na kome su sleteli prvi partizanski piloti 23. maja 1942. godine	KRV i PVO i građani Prijedora, 1967.	Aero klub »Prva partizanska avijacija «	Aerodrom u Urijama
3	Meduvode	Mermerni stub s likom Kluzi i Čajaveca i bista	Obeležava partizanski aerodrom sa koga je Franjo Kluz izvršavao prve ratne zadatke	KRV i PVO i narod Bos. Krajine, a otkrio ga drug Tito 1951; 1982.	SUBNOR Prijedora i VP 5551-Zagreb	Partizanski aerodrom Bos. Dubica
4	Banja Luka	Bista	Prvom partizanskom pilotu, narodnom heroju Rudi Čajavecu	Preduzeće elektronske industrije »R. Čajavec«	Preduzeće »R. Čajavec«	U krugu istoimenog preduzeća
5	Livno	Bronzani orao na bet. postolju	Označava mesto formiranja I vazduhoplovne baze NOV i POJ	KRV i PVO i SUBNOR Livno	VP 5551 Zagreb i OŠ »Ivan Goran Kovačić«	U dvorištu škole

¹⁾ Prilog za knjigu »Vazduhoplovstvo u strategiji NOR«

²⁾ Načelnik Muzeja RV i PVO, Zemun

1	2	3	4	5	6	7
6	Livno	Spomen-ploča	Obeležava kuću u kojoj se nalazio štab Prve vazd. baze NOV i POJ 1943. god.	KRV i PVO i građani Livna	VP 5551 Zagreb i građani Livna	Na zgradi gde je boravio štab baze
7	Omiš	Avionsko krilo i spomen. i bista	Narodnom heroju, pilotu F. Kluzu	KRV i PVO i SUBNOR Omiša, 1957; 1984.	VP 5699 Mostar i SUBNOR Omiša	Na putu Omiš – Split, na mestu gde je poginuo Kluz
8	Teslić	Avionsko krilo	Majoru, pilotu Ratku Jovanoviću	KRV i PVO i SUBNOR Teslića 1957.	VP 9740 Tuzla	Na putu Teslić – B. Luka kod banje Vrućice
9	Žepče	Avionsko krilo	Majoru, pilotu Mileti Protiću koji je poginuo 19. 12. 1944. god. u blizini Žepče	KRV i PVO i SUBNOR Žepča 1957.	VP 3395 Rajlovac i SUBNOR Žepča	U centru Žepča u parku
10	Ston	Avionsko krilo	Majoru, pilotu Arkadiju Popovu	KRV i PVO i SUBNOR Stona 1957.	VP 5699 Mostar i SUBNOR Stona	U selu Doli, kod Stona 500 m od magistrale
11	Drniš	Elisa na betonskom postolju	Pilotu potporučniku Aleksandru Vukoviću	VP 5699 Mostar, koja nosi trad. rat. jed. I esk. 1970. godine	VP 5699 Mostar i građani sela Dolac	U selu Dolac, kod Drniša, na mestu pogibije
12	Valpovo	Avionsko krilo	Majoru-pilotu Milanu Malnaricu i strelcu Stevanu Abrahamu	KRV i PVO i SUBNOR Valpova 1957.	VP 3065 SOMBOR i SUBNOR Valpova	U centru Valpova, na ulazu u park
13	Novi Sad	Avionsko krilo	Obeležava ratni aerodrom 422. jurišnog i 111. lovačkog puka	KRV i PVO 1957.	VP 7710 Beograd	U krugu kasarne KoV na aerodromu Jugovićevo u N. Sadu
14	Ruma	Avionsko krilo	Obeležava ratni aerodrom 423. jurišnog i 113. lovačkog puka	KRV i PVO i SUBNOR Ruma 1957.	VP 9858 Batajnica i SUBNOR Ruma	Pored puta u blizini Rume, 500 m od autoputa Beograd – Zagreb
15	Klenak	Avionsko krilo	Obeležava ratni aerodrom 112. lovačkog i 422. jurišnog puka	KRV i PVO i SUBNOR Klenka 1957.	SUBNOR Klenka i VP 9858 Batajnica	Na raskrsnici puteva u centru sela Klenak

1	2	3	4	5	6	7
16	Bački Brestovac	Avionsko krilo i avion	Obeležava ratni aerodrom 423. jurišnog i 113. lovačkog puka	KRV i PVO i SUB-NOR Bački Brestovac, 1957; 1984.	VP 3065 Sombor i SUBNOR B. Brestovac	Na mestu ratnog aerodroma na kraju sela B. Brestovac
17	Veliki Radinci	Piramida od kamena sa natpisom na mer. ploči	Obeležava ratni aerodrom na kome je formiran 112. lovački puk	KRV i PVO i SUB-NOR s. Veliki Radinci 1957.	VP 2346 Batajnica i SUBNOR V. Radinci	Na ratnom aerodromu u blizini sela V. Radinci
18	Sombor	Avionsko krilo	Označava ratni aerodrom 111. lovačkog i 421. jurišnog puka	KRV i PVO 1957. godine	VP 3065 SOMBOR	Na ulazu ispred aerodroma Sombor
19	Škabrnje	Avionsko krilo	Obeležava ratni aerodrom sa koga je Prvi lovački puk izvršavao ratne zadatke	KRV i PVO i SUB-NOR Zemunik 1957.	VP 4067 Zemunik i SUBNOR mesta	Na poljani u blizini sela Škabrnje, kod Zemunika
20	Vis	Mermerna ploča na kamenom stubu	Obeležava ratni aerodrom 1. i 2. eskadrile NOVJ	KRV i PVO i građani Otoka Visa 1951.	VP 5699 Mostar i SUBNOR Visa	Pored puta u blizini ratnog aerodroma
21	Vis	Kamena piramida sa belim mermerom	Podignut poginulim pilotima RAF-a nad našom zemljom	KRV i PVO i grad. Visa 1951.	VP 5699 Mostar i SUBNOR Visa	Na brdu iznad grada i aerodroma na Visu
22	Rajlovac	Avionsko krilo i spomenik	Spomen-obeležje ratnog aerodroma 421. jurišnog puka	KRV i PVO 1957. 1984.	VP 5358 Rajlovac	U krugu vazd. garnizona Rajlovac
23	Gospodinci	Spomen krilo	Obeležava ratni aerodrom 423. jurišnog vazd. puka	KRV i PVO i SUB-NOR Gospodinci	VP 7710 Beograd i OŠ u Gospodincima	U blizini sela Gospodinci na mestu ratnog aerodroma
24	Niš	Kompozicija stiliz. figura aviona na kam. post.	Palim vazduhoplovcima	Građani Niša 1960.	SUBNOR Niša i VP 7833 Niš	U centru grada, u parku
25	Nova Gorica	Figura koja simbolizuje krila sa spomen pločom	Pioniru našeg vazduhoplovstva Edvardu Rusjanu, poginulom 11. januara 1911. godine	Letalska zvezda Slove nije, VSJ i opš. Nova Gorica 1960.	Građani N. Gorice i Aero-kluba	U centru grada, na platou ispred robne kuće

1	2	3	4	5	6	7
26	Svetozarevo	Mermerna piramida	Članovima posade aviona DO-17 poginulim 1941. god.	SUBNOR sela Ribnica i Bukovica 1973.	SUBNOR mesta	U selu Ribnica, kod Svetozareva
27	Vlakča	Spomen-ploča	Mihailu Petroviću, prvog žrtvi vojnog vazduhoplovstva	KRV i PVO i VSJ 1953.	SUBNOR i građani Vlakča	U selu Vlakči, rodnoj kući M. Petrovića
28	Beograd	Spomen-ploča	Božidaru Bošku Petroviću, pilotu-lovcu, heroju španskog građanskog rata	KRV i sportisti grada Beograda 1960. FSJ	Uprava stadiona JNA (FSJ)	Na Stadionu JNA
29	Drvar	Spomen-ploča	Označava mesto boravka Vazduhoplovnog odeljenja VŠ 25. maja 1944. za vreme desanta na Drvar	KRV i PVO i SUBNOR Drvara 1974.	SUBNOR Drvara	Na kući gde je boravio V. štab u blizini pećine
30	Nadalj	Spomen-ploča i figura spomenkrila na zidu	Označava aerodrom ratnih dejstava 422. jurišnog i 112. lovačkog puka	KRV i SUBNOR Nadalja	SUBNOR mesta Nadalj	
31	Bosanski Petrovac	Avion LI-3 i krilo	Obeležava aerodrom Medeno polje	KRV i PVO i narod Bos. Krajine 1971.	VP 4868 Bihać	Blizu Bosanskog Petrovca
32	Kiseljak	Bista i avionsko krilo	Rudiju Čajavecu	Meštani Kiseljaka	OŠ »Rudi Čajavec«	U krugu OŠ u Kiseljaku
33	Beograd	Bista	Franji Kluzu	Ind. konfekc. i padobrana »Kluz« 1961.	»Kluz«	U krugu fabrike
34	Beograd	Bista	Momi Stanojloviću	Vazd. zavod »MOST«	»MOST«	U krugu VZ u Batajnici
35	Kumanovo	Mermerni stub	Pilotima poginulim 6. aprila 1941. godine	KRV i PVO i SUBNOR Kumanovo 1957.	VP 7843 Skoplje i SUBNOR Kumanovo	Mlado Nagoričane
36	Šajkaši	Stiliz. ljudske figure	Vazduhoplovcima poginulim 6. i 7. aprila 1941. god.	SUBNOR Šajkaši i KRV i PVO 1975.	SUBNOR Šajkaši	Kod sela Šajkaši, na putu N. Sad – Titel
37	Sombor	Biste	Franji Kluzu i Rudi Čajavecu	VP 3065 Sombor 1973.	VP 3065 Sombor	U parku, u krugu aerodroma

1	2	3	4	5	6	7
38	Titovo Užice	Lik u reljefu	Radivoju Ljubičiću	KRV i PVO i SUBNOR Titovog Užica 1975.	SUBNOR Titovo Užice	Na zgradi biblioteke »R. Ljubičić«
39	Beograd	Lik u reljefu	Viktoru Bubnju	Vazduhoplovni institut Žarkovo 1972.	VTI Žarkovo	Na zgradi instituta
40	Portorož	Bista	Josipu Križaju	SUBNOR Piran Odbor letalca prekomorca 18. maja 1980.		Na aerodromu u Sečovlju kod Portoroža
41	Novi Beograd	Bista	Viktoru Bubnju	SUBNOR N. Beograd, 21. maj Beograd 1979. god.	SUBNOR N. Beograd	U Ulici narodnih heroja
42	Glina	Dva stuba u vidu krila i avion »522«	Obeležen partizanski aerodrom u Čemernici	1. Arena Zagreb 2. Bilo-Kalnik-Koprivnica 3. Grupex-V.KLADUŠA 4. K-da JRV-Zagreb 5. Omladina Hidroelektre Zagreb. »5. oktobar« Vrgin-Most; 6. SUBNOR i Omladina općine Vrgin-Most i 7. Želj. Sisak, pogon Topusko, 1978.		
43	Kakanj	Spomen ploča 1953. Lik u reljefu 1981. Spomen soba 1982. orig. avion u OŠ R. Čajavec	Rudiju Čajavecu	K-da RV i PVO u saradnji sa mesnim DPO 1981. i 1982.	DPO Kakanj	Nalazi se u rodnoj kući R. Čajaveca, rad vajara Ota Loga

1	2	3	4	5	6	7
44	Kragujevac	Spomen ploča	Moma Stanojlović, 16. oktobar, OŠ »Moma Stanojlović« u Kragujevcu, 1981.	OŠ »Moma Stanojlović«	Rad vajara Ota Loga	
45	Kadinjani B. Luka	Spomen krilo	R. Čajavecu na mestu pogibije	VZ »Kosmos«, 1982.	VZ »Kosmos«	
46	Kupres	Spomen dom	Obeležje Titovog prvog ratnog leta sa Kuprešnog polja 3/4. juna 1944.	DPZ Kupres u izgradnji	DPO Kupres	U izgradnji
47	Čazma	Avion original	Obeležje partizanskog aerodroma i X korpusa NOV i POJ.	SO Čazma i KRV i PVO 1984.	SUBNOR i SO Čazma	Grabovnica kod Čazme
48	Leskovac	Spomen ploča	Obeležje napada na neprijat. aerodrom, 1984.	SUBNOR Leskovac i AK Leskovac	AK Leskovac	A. Leskovac
49	Vršac	Spom. krilo	Obeležje formiranja jedriličarskog centra u Vršcu aprila 1944. god. 1984.	Vazduhoplovna škola JAT-a	Vazduhoplovna škola JAT-a	A. Vršac

Okrugli sto »Vazduhoplovstvo u strategiji NOR« u javnoj reči

Okruglom stolu: »Vazduhoplovstvo u strategiji narodnooslobodilačkog rata« sredstva javnog informisanja posvetila su izuzetnu pažnju. To je bio rezultat dobro usmerene i vođene aktivnosti na svim nivoima, a posebno na nivou Političke uprave SSNO i Odeljenja za politički rat Komande RV i PVO. Takođe je bilo primetno nastojanje najvećeg broja novinara dnevnih listova, revija, radija, televizije i Tanjuga da pripreme i objave što autentičnije priloge, kao što su razgovori sa najistaknutijim ličnostima Ratnog vazduhoplovstva u NOR-u, pilotima-akterima borbi za slobodu neba itd. Informisanje je uspešno položilo više ispita: (a) generacije vazduhoplovaca iz NOR-a živom rečju podsetile su na to kako su, u borbi protiv fašizma i autentičnoj socijalističkoj revoluciji građene najsvetlije tekovine, a pre svih bratstvo i jedinstvo; (b) mladim generacijama pružena je prilika da što više saznaju o tome kako je niklo i stasavalo u NOR-u Titovo ratno vazduhoplovstvo; (c) izvučene su dragocene pouke za dalju doktrinarnu i koncepcijsku dogradnju našeg RV i PVO; (d) uspelim reportažama dočarana je slika iz vazdušnih okršaja koja pobuđuje pozitivne emocije i doprinosi moralnom snaženju itd.

Posebno značajno bilo je to što su svi jugoslovenski TV centri, u širim dnevnim informacijama, dali zapažene priloge iz rada Okruglog stola, kao i to da je za jugoslovensku TV-mrežu emitovana polučasovna reportaža, u ciklusu »Na Titovom kursu«, a u kojoj su, uz kraći komentar urednika, dati izvodi iz izlaganja učesnika. Duži prilog pripremljen je i za TV-emisiju »Dozvolite da se obratimo«. Ocena je da su TV-prilozi vrlo uspeli, angažovani i profesionalno korektni u svakom pogledu.

List »Kрила armije«, čije je Uredništvo bilo neposredno uključeno u pripreme i realizaciju okruglog stola u dva redovna broja (983. i 984) objavio je više priloga pod zajedničkim naslovom: »let do slobode«. Uz kraće uvodničke komentare, objavljeni su izvodi iz svih uvodnih referata i koreferata (S. Alagića, B. Lazarevića, Z. Ulepića, P. Gračanina, Lj. Čurgusa, S. Roglića, V. Mikića, F. Trga, i A. Biošića), a objavljena je i specijalna foto-reportaža sa okruglog stola.

List »Borba« objavio je više članaka iz pera svojih urednika i novinara (»Čvrst bedem neba«, »Snaga naših krila«, »Borbena i moralna premoć« itd); svi tekstovi urađeni su studiozno, uglavnom oslanjajući se na podatke iz izlaganja.

»Komunist«, u broju od 29. marta, dao je širi prikaz sa okruglog stola, koji predstavlja i uvid u najznačajnije događaje u vezi formiranja i ratnih

dejtava našeg vazduhoplovstva. Težište je na dvema činjenicama: prvoj, da je snažno RV (četvrto po snazi u antihitlerovskoj koaliciji) izraslo iz nedara NOV i POJ, odnosno da je pomoć saveznika usledila tek pošto su se oni uverili da će Titovi vazduhoplovci hteti i znati da efikasno iskoriste avione kao borbeno sredstva i, drugoj, da je naše RV vezalo za sebe respektivne fašističke snage, posebno fašističke Bugarske.

Ilustrovani list »Front« posvetio je ovom događaju tri značajna priloga (ilustrovanu reportažu »Za slobodno nebo«, tekst »Simbol junaštva i ratničkih veština« i izvode iz referata pod zajedničkim naslovom: »Ratni doprinos Titovog vazduhoplovstva«). Navodeći najznačajnije činjenice iz rasta RV i njegovih borbenih operacija, autor tekstova vešto vodi čitaoca u vreme istinskih podviga avijatičara, s porukom da pravedne borbe, po pravilu, rađaju herojstva, kao što je bio slučaj i sa Titovim mladim, ali snažnim vazduhoplovstvom.

Organ SUBNOR-a Jugoslavije, »4. jul« objavio je, u pripremi ovog skupa, sećanja na ratne dane narodnog heroja, general-pukovnika avijacije-pilota Bože Lazarevića, s posebnim osvrtom na formiranje vazduhoplovnih divizija, a u broju od 26. marta, u tekstu pod naslovom »Kрила naše pobede«, dao je prikaz rada okruglog stola.

Značajan publicitet dala je i »Narodna armija« – izveštavanjem sa skupa i objavljivanjem feljtonske građe, čiji su autori general-pukovnici Zdenko Ulepić i Božo Lazarević.

Negujući praksu da ovakvim skupovima posvećuje veliku pažnju, odnosno da angažuje najbolje novinare i ustupi solidan prostor, list »Politika« objavljuje, 22. marta, iscrpan i analitičan izveštaj sa naučnog skupa u Zemunu, a u danima koji su prethodili okruglom stolu novinari »Politike« objavili su više crtica, vesti, ratnih sećanja vazduhoplovaca itd. »Večernje novosti«, takođe 22. marta, daju širi napis pod naslovom »Junaci svog neba«, a istog dana i »Politika ekspres« objavljuje iscrpan izveštaj, pod naslovom »Let hrabrih do slobode«. I ova dva lista, u saradnji sa Komandom RV i PVO, angažovala su se i samoinicijativno u prikupljanju istorijske građe, objavljivanju sećanja pojedinaca itd.

Republički listovi takođe su imali akreditovane novinare za ovaj skup i posvetili mu odgovarajuću pažnju. »Oslobođenje« je objavilo zapažen prilog pod naslovom »Istorijska uloga avijacije«, »Vjesnik« je štampao širi prilog »Razvoj ratnog zrakoplovstva«, dok su »Pobjeda«, »Delo« i »Nova Makedonija« objavile priloge novinara Tanjuga. Vrlo kvalitetne priloge sa skupa u Zemunu objavili su »Dnevnik« (Novi Sad), pod naslovima »Rođena u plamenu revolucije« i »Petokraka na krilima«, zatim »Jedinstvo« (Pristina), »Rilindja«, »Sremske novine«, »Narodne novine« iz Niša, »Slobodna Dalmacija« iz Splita, »Glas Slavonije« iz Osijeka, »Novi list« iz Rijeke, »Glas« iz Banja Luke i brojni regionalni i specijalizovani listovi.

Sve glavne radio-stanice takođe su emitovale duže priloge, specijalizovane »zvučne zapise« i uspele autorske priloge. Posebno značajno bilo je angažovanje urednika Radio-Beograda (I program), koji se u dva navrata javljao »uživo« sa naučnog skupa i verno uspeo da prenese slušaocima – i sadržaj rada i atmosferu.

Specijalne priloge pripremili su i »Zastava film«, »Filmske novosti«, »Radio Jugoslavija«, zatim stručni vojni časopisi itd.

Novinari i urednici agencije Tanjug bili su neposredno uključeni u pripreme i realizaciju naučnog skupa; pored toga što su pripremili i emi-

tovali više informacija, komentara, reportaža i ostalih priloga, sa svojim stručnim službama neposredno su pomogli uspešan rad svih redakcija.

Opšta je ocena da su sredstva javnog informisanja znatno doprinela uspehu Okruglog stola »Vazduhoplovstvo u strategiji NOR-a«. Konceptija publiciteta bila je postavljena tako da se osvetle neki događaji iz ratne epopeje Titove avijacije i da sami učesnici te epopeje iznesu svoja sećanja, a, istovremeno, da njihova živa reč prodre do srca mlađih generacija. Pripreme su bile temeljne, redakcije listova, radija, televizije i stručnih časopisa usmeravane su ka težištima ovog naučnog skupa, pa je tako obezbeđen visok zajednički uspeh. Zajednička želja i organizatora okruglog stola, i učesnika u njegovom radu i novinara bila je da se iskoristi za doprinos jačanju patriotizma, bratstva i jedinstva i uverenja u neiscrpnu snagu ONO i DSZ. Ti motivi delovali su inspirativno na sve aktere ovog skupa, pa i na novinare da se angažuju stvaralački, što je urodilo plodom – vrlo uspelim informacijama o ovom naučnom skupu u Zemunu.

R.M.